

MUZEJSKE LIKOVNE AKTIVNOSTI ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI

Glumac, Nina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:660337>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

NINA GLUMAC

Muzejske likovne aktivnosti za djecu predškolske dobi

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Muzejske likovne aktivnosti za djecu predškolske dobi

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Umjetnički programi

Mentor: prof.dr.sc. Anita Rončević

Student: Nina Glumac

Matični broj: 0244008843

**U Rijeci,
studeni, 2021.**

Zahvala

Veliku zahvalnost dugujem svojoj mentorici dr.sc. Aniti Rončević, koja mi je savjetima i prijedlozima pomogla pri izradi ovog diplomskog rada. Zahvaljujem joj se na posvećenom vremenu i znanju, na njenom prijateljskom pristupu te na beskonačnom strpljenju koje je pokazala za sve moje brojne upite i pitanja.

Želim se zahvaliti Dječjem vrtiću Lastavica (kasnije Dječji vrtić Biser Lastova) i Općini Lastovo, što su mi omogućili provedbu istraživanja i što su uvijek bili spremni na suradnju.

Veliko hvala ide mojim sestrama Nikolini i Luciji, koje su mi vječna podrška i koje mi uvijek vraćaju osmijeh na lice.

Hvala i mojoj Kiki, koja je uvijek uz mene i koja uvijek slavi moje rezultate i uspjehe jednako kao i svoje. Hvala ti što postojiš.

Posebnu zahvalu želim uputiti svom dečku Renatu, koji mi je bio velika potpora i podrška tijekom pisanja diplomskog rada. Uz tebe se svaki problem čini bezazlenim. Hvala ti na bezuvjetnoj podršci i ljubavi.

Ovaj diplomski rad želim posvetiti svojim roditeljima, Meri i Enku. Svojim primjerom ste mi pokazali da su iskrenost i odanost temeljne osobine na kojima se gradi obitelj. Svojom bezuvjetnom ljubavlju, strpljenjem i pažnjom ste me izgradili u osobu kakva sam danas. Sve što imam, imam zahvaljujući vama i na tome sam vam vječno zahvalna.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Nina Glumac

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada odnosi se na likovne aktivnosti za djecu predškolske dobi u muzejima. Cilj ovog rada je dati nekoliko primjera različitih likovnih aktivnosti djece predškolske dobi u različitim likovnim područjima s namjerom održivosti zavičajne baštine otoka Lastova. Osnovna svrha ovog istraživanja je pobuđivanje želje kod djece predškolske dobi za očuvanjem zavičajne baštine, prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u Muzeju i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi te u likovnim radionicama u vrtiću.

U istraživanju je sudjelovalo devetero djece u dobi od tri do sedam godina. Istraživanje se provelo u mješovitoj vrtićkoj skupini u Dječjem vrtiću Lastavice koji je kasnije preimenovan u Dječji vrtić Biser Lastova. Istraživanjem se htjelo utvrditi hoće li se kod djece predškolske dobi pobuditi želja za očuvanjem zavičajne baštine otoka Lastova, nakon prezentiranja sadržaja muzeja crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru i provedbi likovnih radionica u vrtiću te postoje li u Muzeju i Kneževom dvoru aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi.

Dobivenim rezultatima pokazano je da u Muzeju i Kneževom dvoru ne postoje aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi. Također, rezultatima je pokazano da se kod djece predškolske dobi pobuđuje želja za očuvanjem zavičajne baštine otoka Lastova nakon prezentiranja sadržaja Muzeja i Kneževog dvora i nakon provedbi likovnih radionica u vrtiću.

KLJUČNE RIJEČI: djeca predškolske dobi, muzej, likovne aktivnosti

SUMMARY

The topic of this paper relates to art activities for preschool children in the Museums. The aim of this paper is to give few examples of different art activities for preschool children in different art areas with intention of the sustainability of native heritage of the island of Lastovo. The main purpose of this research is to induce desirability in preschool children for the sustainability of native heritage by presenting the content of native heritage in the Museum and Rector`s Palace to preschool children and by implementation of art workshops in the kindergarten.

The research included nine children at age of three to seven. The research is conducted in mixed kindergarten group in the Kindergarten Lastavice, later renamed in Kindergarten Biser Lastova. The research wanted to determine if presenting the content of native heritage in the museum of church of saint John the Baptist and Rector`s Palace and implementation of art workshops in the kindergarten, will induce desirability in preschool children for the sustainability of native heritage of the island of Lastovo and to determine if are there any activities for preschool children in the Museum and Rector`s Palace.

The results of the research demonstrate that there are not any activities for preschool children in the Museum and Rector`s Palace. As well the results of the research demonstrate that after presenting the content of native heritage in the Museum and Rector`s Palace and after conducted art workshops in the kindergarten, in preschool children induces desirability for the sustainability of native heritage of the island of Lastovo.

KEY WORDS: preschool children, museum, art activities

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. MUZEJSKA PEDAGOGIJA	5
2.1. Dosadašnja istraživanja u području muzejske pedagogije u Republici Hrvatskoj i u svijetu	7
3. MUZEJSKI PEDAGOG - KUSTOS.....	11
3.1. Uloga muzejskog pedagoga – kustosa u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi....	14
4. LIKOVNI ODGOJ U MUZEJU.....	19
4.1. Dijete i likovno stvaralaštvo.....	23
4.2. Likovne aktivnosti u muzeju	26
4.3. Motivi u likovnoj umjetnosti.....	31
5. NJEGOVANJE ZAVIČAJNE BAŠTINE – VRIJEDNOSTI	33
5.1. Predmet baštine – muzejski predmet.....	35
5.2. Komunikacija u muzeju	36
6. POVIJESNA BAŠTINA OTOKA LASTOVA.....	41
6.1. Knežev dvor - Palac	42
6.2. Crkva svetog Ivana Krstitelja.....	43
7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA – MUZEJSKA PEDAGOGIJA U LIKOVNOM OBLIKOVANJU URADAKA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI	45
7.1. Svrha i cilja istraživanja	45
7.2. Zadaci, istraživačka pitanja i hipoteze	45
7.3. Uzorak sudionika.....	46
7.4. Metodološki pristup istraživanju.....	46
7.5. Postupci i instrumenti prikupljanja podataka	47
7.6. Uzorak i varijable istraživanja.....	47
7.7. Opis konteksta istraživanja.....	48
8. REZULTATI I RASPRAVA.....	49
9. ZAKLJUČAK.....	62

10. LITERATURA	64
----------------------	----

1. UVOD

Dijete se rađa s prirodnom potrebom za istraživanjem. Prvo istražuje sebe i svoje tijelo, a potom svoju okolinu i ljude u njoj. Tijekom procesa istraživanja dijete uči o sebi i svojoj okolini, stječe znanja, vještine i sposobnosti te se izgrađuje u osobu s vlastitim i jedinstvenim identitetom. Razvojni put svakog djeteta nije jednostavan. Prepun je prepreka i zadataka koje dijete treba savladati. Na tome putu, značajnu ulogu imaju odrasle osobe. Bilo da je to riječ o roditeljima, odgajateljima ili nekim drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima. Uloga svih njih je da budu oslonac djetetu, da mu pruže pomoć u situacijama kada je to potrebno, ali pritom da se potiče djetetova samostalnost. Da bi odgajatelji i roditelji mogli u potpunosti odgovarati na djetetove potrebe, trebaju posjedovati određena znanja. Shvaćanje djeteta, slika o djetetu kao kompetentnom biću koji je aktivno te posjeduje svoja prava, ali i obveze, je osnova svakog kvalitetnog odgojno-obrazovnog rada. Svaki odgajatelj ili odgojno-obrazovni djelatnik bi trebao posjedovati navedenu sliku o djetetu. Osim toga, vrlo je važno biti u mogućnosti pravovremeno prepoznati djetetove potrebe, želje i interese te na njih znati primjereno odgovoriti. Zbog navedenog, veliku ulogu ima i (samo)refleksija sebe kao odgojno-obrazovnog djelatnika te evaluacija svoga rada s djecom.

Djeca uče svojim osjetilima. Ona uče čineći te se taj proces odvija uvijek i svugdje. Djeca prikupljaju informacije iz okoline u kojoj se nalaze. Svakim predmetom, motivom i slično, može se potaknuti mašta i kreativnost kod djece. Stoga je važno djeci ponuditi što raznovrsnije materijale te im omogućiti pristup istima.

Muzejski prostori predstavljaju mjesto koje je bogato sadržajima, predmetima, stvarima i slično. Na taj način muzej postaje neiscrpan izvor poticaja i motiva. Dodatnu prednost muzejima daje činjenica da su izložbeni muzejski sadržaj rijetki, to jest da se često mogu vidjeti samo u muzejima. Priče i legende koje proizlaze iz izložbenih predmeta, predstavljaju jedan novi potpuno neotkriveni svijet. Uloga muzejskih pedagoga je pričama i legendama uvesti djecu u muzejski svijet te da kod njih pobude želju i interes za muzejske prostore.

U ovom diplomskom radu se htjelo, putem obilaska Muzeja i Kneževog dvora, djeci predškolske dobi približiti zavičajnu baštinu njihovo otoka Lastova te pobuditi kod njih želju za očuvanjem iste.

Diplomski rad se sastoji od teorijskog i istraživačkog dijela te je podijeljen u osam cjelina.

U prvoj cjelini ovog rada, piše se muzejskoj pedagogiji. Prikazan je kratki povijesni pregled te osnovne karakteristike muzejske pedagogije. Također, navedena su i dosadašnja istraživanja na području muzejske pedagogije te su navedena i najznačajnija postignuća na području Republike Hrvatske i u svijetu.

Druga cjelina se odnosi na muzejskog pedagoga, to jest na njegovu ulogu u muzeju te na njegovu ulogu u odgojno-obrazovnom radu s djecom predškolske dobi. Također, navedeni su i problemi s kojima se suočavaju muzejski pedagozi u Republici Hrvatskoj i u ostatku svijeta. Nadalje, navedene su i moguće smjernice i smjerovi za daljnji razvoj, odnosno napredak u radu muzejskog pedagoga.

Treća cjelina se odnosi na odgojno-obrazovni rad u muzeju, pritom stavljajući naglasak na likovni odgoj u muzeju. U ovoj cjelini muzej je predstavljen kao ustanova u kojoj je ne samo moguć, već i nužno potreban proces provedbe odgoja i obrazovanja djece (naglasak na djecu predškolske dobi). Govori se o značaju razvoja likovnog stvaralaštva kod djece predškolske dobi te o značajnoj ulozi odraslih (s naglaskom na muzejskog pedagoga) koji svojim djelovanjem i radom trebaju poticati taj razvoj. Navedene su i likovne tehnike, motivi u likovnoj umjetnosti te likovni tipovi djece, a sve s ciljem što boljeg razumijevanja i shvaćanja djeteta i njegovih potreba i sposobnosti.

Četvrta cjelina ovog rada se odnosi na zavičajnu baštinu. Naglasak se stavlja na djetetovo stjecanje vrijednosti te na njegovo razumijevanje i shvaćanje vrijednosnog sustava. Govori se i o važnosti muzejskog predmeta, njegovoj ulozi u odgoju i obrazovanju djece, kako oni mogu potaknuti dječju maštu, njegovim karakteristikama i tako dalje. Posebno potpoglavlje je posvećeno komunikaciji muzeju te o izložbi kao osnovnom obliku komuniciranja u muzeju.

Peta cjelina je posvećena povijesnoj baštini otoka Lastova. Na samom početku je prikazan kratki povijesni pregled otoka Lastova. Jedno potpoglavlje se odnosi na muzej svetog Ivana Krstitelja, a drugo nas Knežev dvor. U navedena dva objekta se odvio organizirani obilazak djece mješovite vrtiće skupine.

Šesta i sedma cjelina ovog diplomskog rada su posvećeni istraživačkom dijelu rada. Na temelju pročitane literature povezane sa ovom tematikom, osmišljena su dva istraživačka pitanja na koje se željelo odgovoriti u ovome radu. Iz istraživačkih pitanja, proizašle su i dvije hipoteze koje će se potvrditi ili opovrgnuti. Rezultati i rasprava su prikazani u sedmoj cjelini. Oni se temelje na analizi dobiveni dječjih uradaka te na prikupljanoj foto i video dokumentaciji.

U osmoj cjelini, na temelju dobivenih rezultata i rasprave, je naveden zaključak. U njemu su navedene smjernice i/ili mogućnosti za daljnja istraživanja povezana sa tematikom ovog diplomskog rada.

2. MUZEJSKA PEDAGOGIJA

U 19.stoljeću primarna i važna uloga muzeja je bila obrazovanje. Idealan muzej je onaj muzej koji je napredna škola za samostalno učenje. Zbog novih generacija kustosa u muzeju koji su više zainteresirani za prikupljanje muzejske kolekcije, a manje za otvorenost prema posjetiteljima, dogodio se jaz između muzeja i posjetitelja. To otuđenje je postajalo sve veće, te se na muzej počelo gledati kao na dosadno i naporno mjesto koje je poželjnije izbjegavati nego posjetiti. (Hooper-Gereenhill, 1999)

Prema Heinu, muzejska pedagogija postoji otkako postoji i muzej. On smatra da je započela u 18.stoljeću kada se i pojavio prosvjetiteljski duh izazvan oduševljen zbog pristupačnosti obrazovanja široj masi. Za vrijeme industrijalizacije u 19.stoljeću, muzeji su bili shvaćeni kao institucije koje imaju važnu edukativnu ulogu. U njima su se priređivala razna predavanja, ali i didaktičke izložbe koje su bile popraćene pedagoškim legendama. (Hein,1998)

George Brown Good, John Cotton Dana i Artur Casewll Parker su bile tri osobe koje su početkom 20.stoljeća vratile shvaćanje važnosti edukacije u muzeju. Osjećaj prisnijeg kontakta, zabava i stimulacija osjetilima, su prema Parkeru tri osnovne stavke koje trebaju postojati u muzejima i u odnosu ili komunikaciji sa posjetiteljima. (Brezinščak,2015)

U prvoj polovici 20.stoljeća, počela se propitivati edukativna uloga muzeja. U Londonu 1950.godine na drugom internacionalnom kongresu muzealaca, zaključeno je da suvremeni muzeji moraju biti i didaktičke ustanove, a ne samo istraživačke i kulturno-znanstvene. Nadalje, s vremenom se javio problem i odvajanje edukativne od ostalih funkcija muzeja tako da su se kustosi posvetili isključivo zbirkama, a muzejski pedagozi radu sa posjetiteljima kroz vođenja i pripremanja materijala. Nastao je konflikt između čuvanja, proučavanja i izlaganja predmeta s jedne strane, te njegove edukativne i društvene uloge s druge strane. Edukativni, stručni i muzeološki aspekt muzejskog djelovanja su ostali nepovezani. Nalažost, ovaj konflikt je prisutan i današnjim muzejima. (Detling prema Milutinović, 2011)

Jean Capot je 1922.godine uveo pedagogiju u muzejsku struku te je na taj način postupno počeo otklanjati štetne posljedice. S obzirom da su tada u muzejima bili

izloženi zanimljivi i rijetki predmeti iz dalekih zemalja, djeca su počela znatiželjno posjećivati muzeje. (Škarić, 2002)

U muzejima širom svijeta su se počele događati velike promjene od osamdesetih godina 20.stoljeća. Naime, javlja se potreba da se muzeji preoblikuju u mjesta učenja i suradnje sa svojom okolinom, pritom imajući na umu potrebe suvremenog čovjeka, a da se zadrži i razvija tradiciionalna funkcija muzeja. (Detling prema Milutinović 2011)

Iako se većinom govori o *muzejskoj pedagogiji*, možda bi prikladniji naziv bio muzejska edukacija jer se odnosi na osobe od predškolske dobi do osoba treće dobi te su uključene i osobe sa posebnim potrebama. (Škarić, 2002)

Prema Bognaru i Matijeviću, edukacija je međuljudski odnos u kojemu osoba zadovoljava svoje osnovne ljudske potrebe i interese (doživljajne, psihomotorne i spoznajne) te prihvaća društvene norme, usvajanje i daljnje razvijanje određenih određenih kulturnih i civilizacijskih dostignuća. (Bognar i Matijević, 2002)

U literaturi o muzejskoj edukaciji, vidljiva je značajna promjena u shvaćanju uloge i odgovornosti muzejskih edukatora do 2000. i od 2000.godine. Do 2000.godine, rad muzejskih edukatora se svodio na transmisiju znanja na krajnje korisnike, to jest na predavanja. Od 2000.godine se pridaje veća pozornost radu muzejskog edukatora te su mu za rad potrebna razna znanja i vještine, a dodatan naglasak se stavlja na proces učenja. (Isa, 2017)

U današnje vrijeme, otvaranje muzeja prema što široj publici, edukacija u muzeju i shvaćanje važnosti te edukacije, predstavljaju veliku ulogu u opstanku muzeja. Da bi posjet muzeju bio što kvalitetniji i korisniji, posjetitelje treba upoznati sa muzejskim svijetom, poslom, prostorom i vrijednostima. (Škarić, 2002)

Odnos prema edukaciji u muzeju se promijenio promjenom paradigme muzeja. Na muzej se prestalo gledati samo kao na konzervator baštine, već ono postaje aktivnim sudionikom zajednice u kojoj djeluje te se na taj način naglašava i važnost cjeloživotnog učenja u današnjem suvremenom društvu. Promjenom paradigme muzeja te postavljanjem visokih očekivanja od edukacije u muzeju, muzejskim djelatnicima ponajviše muzejskim pedagogima, se napokon počela pridavati važnost. Model profesionalnog razvoja muzejskog pedagoga više nije samo svladavanje zanatskih

vještina u svrhu transmisije znanja, već zahtjeva i teorijski diskurs. (Detling prema Milutinoviću, 2011)

Muzejska djelatnost je vrlo dinamična i zanimljiva u današnje vrijeme te se pri osmišljavanju programa za posjetitelje, uz muzejske pedagoge sve više uključuju i osobe zadužene za marketing muzeja. Približavanje kulturne baštine kroz igru i animacije, muzejski pedagog i uključenost muzejske pedagogije u svakodnevni rad muzeja, su neizostavni dijelovi današnjih muzeja. Edukacijska uloga muzeja se smatra nužnom djelatnosti muzeja te je na međunarodnom simpoziju u Parizu 1964.godine donešena preporuka o zapošljavanju muzejskog pedagoga u većim muzejima. (Brezinščak, 2015)

2.1. Dosadašnja istraživanja u području muzejske pedagogije u Republici Hrvatskoj i u svijetu

Prema autorici Lyndi Kelly, da bi se provelo bilokakvo istraživanje povezano sa procesom učenja i edukacije u muzeju, potreban je 6P Model. Taj model obuhvaća šest područja koji su međusobno povezani, a to su: *person*, *people*, *product*, *purpose*, *process* i *place*. *Person* se odnosi na individualca sa njegovim karakteristikama (spol, interesi, pogled na svijet, način razmišljanja i drugo). Pojam *people* predstavlja potrebu za dostupnošću i otvorenošću muzeja za što širu publiku. *Product* se odnosi na individualno iskustvo svake osobe, to jest na iskustvo učenja u muzeju dobiveno interakcijom sa organiziranim edukativno orijentiranim programom u muzeju. *Purpose* je usko povezan sa osobom i njegovim procesom učenja i stjecanja iskustva. Ovo područje se opisuje kao motivacija koju posjeduje pojedinac, a koja ga potiče i vodi ka procesu učenja. *Process* se odnosi na proces učenja, to jest na aktivnosti kao što su prikupljanje informacija, istraživanje i slično te trajanje tih aktivnosti tijekom procesa učenja. *Place* je povezano sa fizičkom lokacijom te sa atmosferom u kojoj se odvija proces učenja i stjecanja iskustva. (Isa, 2017)

Često se muzej opisuje kao mjesto dobijanja raznolikih i zanimljivih informacija te kao mjesto stjecanja znanja. Pri raznim definicijama muzeja, najčešće se ističe i spominje edukacija, to jest edukativna uloga muzeja. To je slučaj i u aktualnoj

definiciji muzeja koju je Međunarodni savjet za muzeje donio na 22. Generalnoj skupštini u Beču 2007. godine i prema važećem zakonu o muzejima. Iako postoji veliki broj radova na temu muzejskih edukativnih aktivnosti, u Hrvatskoj manjkaju istraživanja povezana sa muzejskom edukacijom, njenom svrhom i ciljevima. Posljedica toga su problemi u terminologiji pa se tako muzejska edukacija često poistovjećuje sa edukativnom akcijom unatoč tome što su to različiti pojmovi. (Laszlo Klemar i Miklošević, 2020)

Britanski sociolog Martyn Hammersley je iznio četiri karakteristike koje čine edukativnu akciju. On navodi da edukativna akcija mora imati definiranu i ciljanu publiku, mora biti osmišljena sa namjerom postizanja promjena u shvaćanju publike i/ili pojedinca na koju je usmjerena, mora biti jasno usmjerena na ostvarivanje edukativnih ciljeva te iako je komunikacija informacija jedna od važnijih aktivnosti, ona ne smije biti primarna aktivnost. Nadalje, smatra da muzejska edukativna akcija predstavlja organizirani proces djelovanja i/ili radnji koji za svoju svrhu imaju postizanje specifičnog i edukativnog cilja te se provodi u muzeja ili u organizaciji muzeja. (Hammersley, 2003)

U današnje vrijeme se pridaje veća pozornost muzejskoj pedagogiji nego što je to bilo u prošlosti. Važnost muzejske pedagogije je prepoznata u mnogim državama svijeta. Pojedine države ulažu značajna sredstva u istraživanju kulturološkog i edukativnog aspekta rada u muzeju. Unatoč tome, muzejska pedagogija je i dalje nedovoljno istražena grana pedagogije. Jan Ámos Komenský i Kol su bili među prvima koji su obratili pozornost na edukativnu funkciju muzeja. Kol je rekao da ako muzeji i galerije ne postave i ispune svoju edukativnu ulogu da će postati dosadne i nekorisne institucije. (Ahmadjonovna i Bakhromovich, 2020)

Muzejske ustanove diljem svijeta su doživjele ekspanziju nakon Drugog svjetskog rata. Macdonald navodi da je razlog tome pojava zabrinutosti zbog mogućeg zaborava prošlosti, potraga za autentičnošću, pokušaj uređivanja fragmentacije identiteta te želja za iskustvenim i cjeloživotnim učenjem. Unatoč ekspanzije muzeja, pojedini autori uočavaju sveprisutnu krizu muzeja i njihove uloge. Hudales, na temelju svojih istraživanja muzeja u Sloveniji, pokušava ukazati na fosiliziranost, nespремnost i

nesnalaženje muzeja u suvremenom svijetu naglih socijalnih promjena. Krajem prošlog stoljeća, počela se sve veća pozornosti pridavati manjim lokalnim muzejima te su se počeli otvarati u što većem broju. Ekomuzeji, zavičajne zbirke, memorijalne zbirke, nacionalni parkovi i ostali drugi nazivi su se počeli uvoditi kako bi se ukazalo na edukativniju, otvoreniju i dinamičniju mogućnost ostvarivanja funkcije muzeja. Suvremena muzeologija u svoj fokus proučavanja stavlja istraživanje ekonomskih, socijalnih i političkih korijena muzeja te njegove moguće uloge u unaprijeđenju društva. (Nenadić- Bilan, 2015)

Jedna trećina populacije u Uzbekistanu čine mladi ljudi te se oni smatraju pokretačima promjena. Zadnjih nekoliko godina u toj državi se provode razne akcije da se potaknu mladi na aktivno sudjelovanje u društvenoj zajednici. Zbog navedenog, obrazovanje u Uzbekistanu se usmjerava na identifikaciju i stvaranje uvjeta koji su neophodni za poticanje mladih osoba na njihovo iskazivanje potencijala i mogućnosti, sudjelovanje u kreativnim aktivnostima te aktivno sudjelovanje u procesu razvoja društva. Vodeći se time, 2011. godine su osnovali dječji muzej „U svijetu čuda“ koji je namjenjen djeci u dobi od 4 do 14 godina. Cilj tog muzeja je pružiti djeci mogućnost da pristupe brojnim aktivnostima, stupe u interakciju sa povijesnim događajima putem predmeta, da održavaju i osmišljavaju razne zanimljive izložbe. (Ahmadjonovna i Bakhromovich, 2020)

U Hrvatskoj je muzejska pedagogija dobila poseban uzlet 1996. godine prilikom osnivanja Sekcije muzejskih pedagoga pri Hrvatskom muzejskom društvu. Tada su muzejski pedagozi Hrvatske pokrenuli zajednički godišnji projekt muzejskih igara. Zbog poticanja individualnog ili grupnog dolaska u muzej, putem tih muzejskih igara se prezentirala određena tema ili sadržaj. Posjetitelji bi dobili zadatak koji moraju odraditi kroz obilaženje muzeja te se od muzeja do muzeja mijenjaju zadaci, svladavaju nove prepreke te stječu nova znanja i vještine. Nakon svakog zadatka, to jest muzeja, posjetitelj bi dobio pečat. Sakupljeni pečati bi im pružili mogućnost osvajanja nekih vrijednih nagrada. Na taj način su htjeli potaknuti posjetitelje na sudjelovanje u igrama i na odlazak u druge muzeje te istaknuti poučnu, ali i zabavnu stranu muzeja. (Brezinščak, 2015)

Kvalitetan rad muzeja ovisi uvelike o muzejskim djelatnicima. Velika uloga se stavlja na muzejske pedagoge. Uspješnost njihovog rada ovisit će i o njihovoj volji i želji, a ne samo o muzejskoj građi. Način na koji će predstaviti muzejsku priču, utjecati će na stvaranje određenih osjećaja kod posjetitelja, to jest potaknuti će ga na češće odlaske u muzej ili će kod njega stvoriti osjećaj odbojnosti prema muzejima. Rad muzejskog pedagoga podrazumijeva osobe od onih najmlađi pa sve do osoba treće životne dobi. Osobitu pozornost treba posvetiti onim najmlađima na način da im se pruži mogućnost da vide onu zanimljivu i zabavnu funkciju muzeja. Bez obzira na dob, sa pričama muzeja i njegovim tajnama treba upoznati svih.

3. MUZEJSKI PEDAGOG - KUSTOS

S obzirom da je muzejska pedagogija još nedovoljno istražena grana pedagogije, problemi terminologije su i očekivani. Iako se naziv muzejski pedagog poistovjećuje i izjednačava sa nazivom kustos, pojedini autori (naprimjer Šola) smatraju da to nisu istoznačnice već bliskoznačnice. Unatoč tome navode, kako izjednačavanje tih dvaju naziva nije u potpunosti pogrešno upravo zbog nedovoljne istraženosti ove grane pedagogije.

U današnje vrijeme dominira način razmišljanja da se rad muzejskog pedagoga svodi samo na vođenje radionica, igraonica te na vodstvo posjetitelja. Međutim, važnost muzejskog pedagoga je u stvarnosti puno značajnija. Osim posjedovanja stručnog znanja, muzejski pedagog treba posjedovati karakteristike i sposobnosti kao što su umijeće komunikacije, sposobnost u likovnom izražavanju, znanje metodike i didaktike, znanje pedagogije i slično. Muzejski pedagog prvenstveno mora biti profesionalac u svojem poslu koji dobro i uspješno organizira rad u muzeju, a to iziskuje popriličnu energiju. Na njemu je velika odgovornost jer je obvezan organizirati obrazovanje u muzeju. On predstavlja most između muzeja i posjetitelja. Pomicanje od klasičnog načina rada u muzeju prema osmišljavanju raznovrsnih, privlačnijih i suvremenih metoda za različite uzraste je, također, jedna od zadaća muzejskog pedagoga. Način na koji prezentira muzejski sadržaj i organizira muzejski prostor, muzejski pedagog može oživjeti uspavane muzeje te pobuditi interes kod posjetitelja za ponovni dolazak. (Škarić, 2002)

U svome radu, muzejski pedagozi se ne bave samo sa djecom školskog uzrasta već oni komuniciraju i s pojedincima i grupama od djece predškolske dobi pa sve do osoba treće dobi. Također, u svoj rad uključuju i osobe sa posebnim potrebama. Zbog navedenog, primjerenije bi bilo nazvati ovo zvanje muzejskim edukatorom. (Detling, 2009)

Na muzejske edukatore se gleda kao na kreativne, fleksibilne i prilagodljive individue koje koriste svoja znanja iz područja pedagogije kako bi proveli edukativne programe. Također, muzejski edukatori veliku pozornost pridaju potrebama

posjetitelji te se prema njihovim potrebama odnose odgovorno, reflektirajuće i obzirno. (Tran, 2007)

„Zadatak muzejskih pedagoga je upoznati sve posjetitelje, posebice one najmlađe, da postoji još jedna od mogućnosti koje nudi ovaj svijet, a to su muzeji: danas u novom ruhu, s novim jezikom, novim slikama, novim objašnjenjima i novim pristupom.“ (Škarić 2002:7)

Greene navodi kako se posao muzejskog edukatora može opisati kroz 61 zadatak te da ovisi o vrsti i veličini muzeja. Njihovi zadaci se odnose na rad u muzeju i unutar njihovog radnog vremena te izvan muzeja i njihovog radnog vremena (poslovi vezani za istraživanje, suradnju s drugim institucijama i ostali). Ovi zadaci zahtijevaju posjedovanje značajne razine kompetencija i vještina, jednaku onoj razini kompetencija i vještina potrebnih za vođenje cijele institucije muzeja. (Isa prema Green, 2017)

U istraživanju koje je proveo King, intervjuirani muzejski edukatori su prezentirali svoje viđenje njihove uloge u muzeju. Svoju ulogu opisuju u kontekstu stvaranja učeće okoline koja se prilagođava posjetiocu te koja će potaknuti buđenje osjećaja strasti prema muzeju, jednakoj onoj razini osjećaja koje imaju i oni sami. (Isa prema King, 2017)

Kada su u pitanju muzejske radionice, voditelj radionice je odgovoran za slijed događaja. On dijeli zadatke sudionicima uz objašnjenje što netko treba raditi i zašto se nešto radi, određuje vrijeme trajanja zadatka te objašnjava strukturu događaja. (Kristić, 2017)

„Obrazovni potencijal muzeja bit će iskorišten samo ako je radionica temeljito organizirana i dobro provedena, a učenici primjerenom motivirani za rad u muzeju.“ (Kristić, 2017:36)

Vrlo je važan i početak same radionice. Zainteresiranost polaznika radionice za temu i uključenost u rad radionice, uvelike ovisi o početku to jest načinu na koji će muzejski pedagog započeti radionicu. Čuđenje, želja za istraživanjem i proširivanjem horizonta te stjecanje novih znanja su razlozi zbog kojih djeca pohađaju muzejske radionice te bi muzejski djelatnici trebali imati to na umu pri planiranju i provedbi muzejskih radionica. (Hein, 1998)

Prema autorici Rose, pri planiranju i implemeniranju edukativnih programa u muzeju treba uzeti u obzir pet smjernica, a to su: etičnost, demokratičnost, novonastalo znanje, područje na koje se program odnosi te kurikulum. (Rose, 2006)

Osim radionica, muzejski pedagog bi trebao organizirati i druge djelatnosti i edukativne programe koji su komplementarne prezentacijskoj. To su razna predavanja, seminari, objavljivanje edicija prilagođenih širokoj publici i slično te bi se na taj način muzejski pedagozi uključili u animaciju muzeja i predstavili muzej kao mjesto koje odiše sa kreativnošću, ugodom, otvorenošću, dinamikom i atrakcijom.

Iskustvo i znanje stečeno u muzeju su slični onima stečenim u odgojno-obrazovnim ustanovama, osobito školama. Jedina razlika je u mjestu održavanja. Nadalje, muzeji bi trebali omogućiti svojim posjetiteljima priliku za stjecanje znanja i iskustva na način koji je jedinstven i različit te se nigdje drugdje ne može odvijati osim u muzeju. (Tran, 2007)

Vrijednost i značaj znanja i iskustva stečenog kroz edukativne programe u muzeju ima, prema autoru Griffinu, veći značaj od logičkih razmatranja, roditeljskog odobravanja, kontroliranja ponašanja i slično. (Isa prema Griffin, 2017)

Istraživanje koje je provela autorica Castle, se fokusiralo na načine na koje muzejski edukatori smatraju da stječu znanje. Složenost njihovog rada i izazovi s kojima se susreću muzejski edukatori, su se analizirali u navedenom istraživanju s ciljem identifikacije i određivanja što kvalitetnijeg i efektivnijeg pristupa razvoju i obrazovanju muzejskih edukatora. Posjedovanje pedagoškog znanja ili mogućnost spajanja sadržaja sa pedagogijom je kriterij na koji se mora staviti poseban naglasak kako bi se u potpunosti ispunila učeća funkcija muzeja. U navedenom istraživanju, autorica navodi da muzejski edukatori stječu znanje putem tri metode: opservacija drugih kolega, iz vlastitog iskustva te istraživanjem informacija o određenom sadržaju ili temi. (Castle, 2006)

Među najtežim preprekama s kojima se suoči muzejski pedagog, je upoznavanje ostalih zaposlenika sa svojim radom. Činjenica da muzejski pedagozi dobijaju i druga zaduženja u muzeju (dokumentacija, marketing, propaganda, arhivistika...), pokazuje koliki se značaj pridaje radu muzejskog pedagoga. (Detling, 2009)

Unatoč velikoj odgovornosti i značajnoj ulozi u muzeju i muzejskoj pedagogiji, visoko školstvo za izobrazbu za zvanje muzejskog pedagoga ili muzejskog edukatora ne postoji u Hrvatskoj.

3.1. Uloga muzejskog pedagoga – kustosa u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi

Muzejski pedagog predstavlja sponu između muzeja i posjetitelja. U prijašnjim poglavljima i potpoglavljima je objašnjena velika uloga i značaj rada muzejskog pedagoga, a u ovome potpoglavlju naglasak se stavlja na ulogu muzejskog pedagoga u predstavljanju muzeja i muzejske građe najmlađim posjetiteljima – djeci predškolske dobi.

U radu sa djecom predškolske dobi, treba imati na umu njihovu dob, specifičnost njihovih potreba i želja, njihove sposobnosti i slično. U svom radu Isa navodi kako je teško naći jednu teoriju o učenju koja bi najbolje objasnila proces učenja i stjecanja vještina i iskustva u muzeju. Većina tih teorija se odnosi na formalno stjecanje iskustva (učenje) u odgojno-obrazovnim ustanovama te se te teorije mogu primjeniti i na muzeje. Određene teorije stavljaju fokus na drukčije stvari, a prema ovom autoru teorije koje muzejski edukatori trebaju usvojiti su: teorija kognitivnog razvoja, teorije socijalne interakcije, teorije o učećim aktivnostima te teorije o stilovima učenja. Jedan od najistaknutijih predstavnika teorije o kognitivnom razvoju, je Jean Piaget. Njega je zanimao način na koji djeca razmišljaju te način na koji odrasli stječu znanje. Piaget je opisao kognitivni razvoj djeteta kroz četiri glavna stadija: senzomotorno, predoperaciono, stadij konkretnih operacija te formalno operaciono stadij. Smatrao je da razvoj kognitivnih sposobnosti započinje rođenjem i traje do 15-e godine života. Pod teorijama socijalne interakcije autor ističe dvije, a to su Vygotskyjeva teorija socijalnog konstruktivizma te Falkov i Dierkingov kontekstualni model učenja. Prema Vygotskom, interakcija djeteta sa njegovom okolinom je od ključne važnosti za njegovo učenje. Prema Falku i Dierkingu, proces učenja u muzeju se sastoji od tri međusobno preklapajuća elementa, a to su osobni, sociokulturni i fizički kontekst.

Iskustvo stečeno u muzeju ostavlja neizbrisive tragove na djetetovo sjećanje te stvara poveznicu između njegovog kognitivnog razvoja i sociokulturnog aspekta. Heinov model muzejskih edukativnih teorija, autor naglašava kao teoriju o učećim aktivnostima u muzeju koja je važna za rad. Hein je svoju teoriju izgradio na četiri temelja: bihaviorizam, tradicija, konstruktivizam i istraživačko učenje. Pod teorijama o stilovima učenja, Isa naglašava dvije teorije: teorija višestrukih inteligencija prema Gardneru i MAT instrukcijski sustav prema McCarthyju. Gardner navodi kako postoje sedam višestrukih inteligencija: verbalno-lingvistička, tjelesno-kinestetička, muzička, matematičko-logička, vizualno-spacijalna, interpersonalna i intrapersonalna. Uz to, navodi kako postoje i egzistencijalna i naturalistička inteligencija. McCarthy se bavila proučavanjem povezanosti lijeve i/ili desne hemisfere mozga sa stilovima učenja. Navodi kako postoje četiri tipova učenja: analitičko, inovativno, dinamičko i zdravorazumno. (Isa, 2017)

Uloga odgajatelja, a muzejskog pedagoga u muzeju, je da potiče i razvija djetetove sposobnosti, razvoj, interese i tendencije. Tijek razvoja svakog djeteta je individualan, to jest dinamika djetetovog razvoja je različita kod svakog djeteta. Neka djeca se razvijaju brže, a neka sporije. Zbog navedenog, suluda bi bila svaka podjela razvojnih stupnjeva. Isto važi i za razvoj likovnog izražavanja kod djeteta. Iako su te podjele prividnog karaktera, služe kao pomoć u razumijevanju i boljem shvaćanju pojedinih primjera djetetovog likovnog izražavanja. Likovno izražavanje i stvaralaštvo je komponenta svake ljudske aktivnosti te se ona mora integrirati u odgojno-obrazovni proces. Likovni razvoj se treba povezati i primjenivati kroz sve djetetove aktivnosti, a ne samo kroz likovne aktivnosti. Između prve i druge godine života, djeca se počinju likovno razvijati. U tom razdoblju, djeca počinju opažati materijale koji iza sebe mogu ostaviti trag. Likovni razvoj djece predškolske dobi je povezan sa djetetovim razvojem motorike, spoznajnim procesima te s uporabom likovnih materijala. (Duh, 2015)

Kada je u pitanju muzejska komunikacija, muzejski pedagog ima značajnu ulogu. Muzejski djelatnici, putem izložbi odašilju kulturnu poruku svojim krajnjim korisnicima. Knez i Wright su predložili komunikacijski model koji se može

upotrijebiti za lakše shvaćanje i objašnjenje komunikacijskog procesa u muzeju. Kustos određuje informacije i poruke koje će putem izložbe dospjeti do krajnjeg korisnika. Muzejski pedagozi sudjeluju u vizualnom, taktilnom, auditivnom i iskustvenom prijenosu informacija koje su sastavni dio kulturne poruke koja je prilagođena prema potrebama i namijenjena određenoj ciljanoj skupini. Interpretacija kulturne poruke, to jest komunikacija, s ciljem da uspješno dođe do krajnjeg korisnika predstavlja edukaciju. Oblici takve komunikacije su: radionice i igraonice, edukativne izložbe, vodstva po izložbama, izložbe radova kreativnih radionica, dodatni edukativni materijali, predavanja, plakati, publikacije prilagođene ciljanim skupinama i slično. (Detling, 2009)

S obzirom da proces učenja podrazumijeva stvaranje veza između iskustava iz svih izvora, nije moguće identificirati koji aspekt posjetiteljeva razumijevanja određenog sadržaja ili ideje je rezultat samog muzejskog iskustva. Djeca primaju informacije putem svojih osjetila te ih interpretiraju. Primljene informacije rastu, to jest nadograđuju se, ali se to rijetko odmah događa. Zato se smatra da je učenje kontinuirani proces. S porastom iskustva, raste i broj informacija koje dijete može primiti. Primljene informacije mu omogućuju kreiranje novih sadržaja i ideja. (Brajčić, Kovačević i Kušćević, 2012)

Prema konstruktivističkoj teoriji, veza između učenja i prilika za učenje nije nužna. Povećanje uvjeta za učenje, ne znači nužno i povećanje prilika za učenje. Ono što će biti naučeno iz određenog sadržaja, okoline, uvjeta i slično, se ne može predvidjeti. Ipak, učenje u muzeju predstavlja potpuno drukčiji svijet učenja, koji ovisi o učenju posjetitelja i njegovom iskustvu, a nije nužno povezan sa učiteljskim trudom. (Hein, 1998)

Učenje u muzeju podrazumijeva razumijevanje koncepata uz pomoć kojih se promatraju odnos, veza i uzroci, uključujući prijašnje iskustvo te slučajne ideje. (Brajčić, Kovačević i Kušćević, 2012)

Za daljnji napredak i unaprijeđenje edukacije u muzeju, korisnije je promatrati kako djeca (posjetitelji) uče, a ne što je naučeno upravo zbog činjenice da učenje nije direktno, osobno, dobrovoljno i istraživačko u neformalnim okruženjima.

Za rad muzejskog pedagoga je važan i angažman djeteta (posjetitelja) u njegovom procesu učenja. Literatura koja se odnosi na indikatore angažmana u procesima učenja, navedene indikatore uglavom opisuje kao ponašanja koja se pojavljuju i koja su vidljiva u okruženju koje je pozitivno za učenje. Borun i suradnici su naveli listu ponašanja vezanih za učenje, a koja se može upotrijebiti i kao indikator procesa učenja. Njihova lista se odnosi na sljedeća ponašanja: postavljanje pitanja i davanje odgovora, razgovor o izložbi, fokusiranje na određeni dio izložbe, čitanje teksta koji opisuje artefakt, uključivanje u razne aktivnosti, pa čak i samo promatranje eksponata (Brajčić i sur. prema Borun i sur., 2012). Navedeni opisi ponašanja su vrlo slični komponentama istinskog motiviranja muzejskog doživljaja (znatiželja, povjerenje, izazov, kontrola, izvođenje i komunikacija). Uz ponašanja, opisana su i razmatranja. Ta su razmatranja više usmjerena na zadatak i ona upućuju na pozitivne uvjete za učenje. Neki od primjera su: je li doživljaj posjetitelja potpun, kojim redoslijedom izvode svoje aktivnosti, komuniciraju li s drugim posjetiteljima, koliko dugo su proveli u promatranju određenog sadržaja i slično. Djeca uče uspješno ako i kada ponude svoje ideje, podupiru svoje ideje dokazima, slušaju i uvažavaju tuđe ideje, smišljaju vlastita istraživanja, traže pojašnjavanje putem izazova, iskušavanja ili istraživanja tuđih stavova, postavljaju pitanja o kompliciranim stvarima, istražuju teme i izvan konteksta ustanove i tako dalje. (Brajčić, Kovačević i Kušćević, 2012)

Autorica Harlen u svojoj knjizi „Učenje o znanosti“ daje popis aktivnosti kod djece. Taj popis predstavlja temelj za stvaranje suda o učenju. Neke od navedenih aktivnosti su: u kojoj mjeri djeca rukuju materijalom i istražuju ga u svrhu odgovaranja na svoja pitanja, u kojoj mjeri shvaćaju i razumiju ono što rade, u kojoj se mjeri služe razmišljanje i manipulativnim vještinama na efektivan način za unaprijeđenje vlastitih ideja i tako dalje. (Brajčić i sur. prema Harlen, 2012)

Postoje sličnosti iz prethodno navedenih popisa čimbenika koji bi se mogli ukomponirati u jednu cjelinu indikatora. Vrlo važno je i razumijeti grupno ponašanje u muzeju, koje ukazuje na važnost socijalne interakcije. Prema Vygotskom, ono što dijete napravi uz pomoć druge osobe, to jest uz asistenciju druge osobe, može biti veći indikativni pokazatelj učenje od toga što dijete može samo učiniti.

Muzejski pedagozi imaju višestruku ulogu. Oni imaju zadatak upoznati sve posjetitelje (naglasak na najmlađe) sa muzejskom građom, prenijeti kulturnu poruku, postavljanje izložbi, uređenje muzejskog prostora i slično. Osim zadatak unutar muzeja, muzejski pedagozi imaju i značajnu ulogu izvan institucije. Ona se odnosi na razne suradnje sa drugim ustanovama i institucijama (s drugim muzejima, sa osnovnim školama, sa dječjim vrtićima, s raznim organizacijama i drugo). Također, osim zadataka u i izvan muzeja, muzejski pedagog mora posjedovati znanja iz određenih područja, zastupati svoja pedagoška i znanstvena stajališta povezana sa teorijama učenja djece i slično. Mora posjedovati vještine i sposobnosti koje će mu omogućiti što kvalitetniji rad (sposobnost prijenosa svoje strasti prema muzeju na posjetitelje, integracija raznih sadržaja, predstavljanje muzejske građe na zanimljiv način koji će zainteresirati posjetitelje i tako dalje). Uz sve to navedeno, ali ne i manje bitno, muzejski pedagog mora posjedovati niz karakternih osobina (prilagodljivost, otvorenost za rad i promjene, kreativnost, fleksibilnost, odgovornost, refleksivnost, promišljenost i tako dalje). Muzejski pedagozi trebaju biti (samo)refleksivni u svome radu te biti spremni na promjene.

Prema autorici Pintarić, u tome im može pomoći i provedba anketa posjetitelja. Iz anketa se mogu saznati dojmovi posjetitelja te njihovi komentari vezana za pitanja ili područja iz kojih se žele saznati odgovori u svrhu mijenjanja i napredovanja. Anketa mora biti smišljeno i pažljivo napravljena da bi ispunila svrhu s kojom se i radi. (Pintarić, 1987)

4. LIKOVNI ODGOJ U MUZEJU

Prema Maroeviću, muzej se definira kao stalna ustanova u kojoj se čuvaju zbirke predmeta, to jest dokumenata i u kojoj se generira znanje o njima. (Maroević, 1993)

Sredinom 20.stoljeća osnivač hrvatske muzeologije i muzejske pedagogije Antun Bauer, je pisao o dvojakoj ulozi muzeja. Jedna je o muzeju kao znanstvenoj ustanovi, a druga o muzeju kao kulturno-prosvjetnoj ustanovi. Bauer se zalagao za to da se širu publiku privuče dodatnim sadržajima u muzej. Također, je isticao važnost pedagogije te ju je smatrao osnovnim uvjetom za postojanje muzeja. Nadalje, smatra da egzistencija muzeja ne ovisi samo o jednoj osobi, već je to rezultat timskog rada muzejskih djelatnika različitih struka. U modernim muzejima, te su dvije uloge nedjeljive jer su obje nužne za postojanje muzeja, i stručni rad i pedagoški rad.

Postoje više definicija muzeja i muzejskih djelatnosti. Ono što je zajedničko svim definicijama je da muzej okarakteriziraju kao neprofitnu instituciju koja je otvorena prema javnosti te istražuje, čuva, sakuplja, komunicira i izlaže svoju građu u svrhu izobrazbe, zabave i proučavanja. (Brezinščak, 2015)

Ramsey-Gassert, Walberg i Walberg definiraju muzej kao neformalno okruženje u kojemu je učenje isključivo motivirano te je procesirano promatranjem, znatiželjom i raznim aktivnostima. Definicija muzeja prema Međunarodnom savjetu za muzeje (ICOM) je da muzej podrazumijeva svaku neprofitnu javnu ustanovu koja je u službi društva i njegova razvoja te je otvorena za javnost i komunicira, istražuje, nabavlja, čuva i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu, a sve u svrhu zadovoljstva, izobrazbe i proučavanja.

„Danas je učenje u muzeju i shvaćanje važnosti učenja posjetitelja u muzeju postalo od iznimne važnosti za opstanak muzeja.“ (Škarić, 2002:8)

Učenje u muzeju će biti djelotvornije i učinkovitije ako se posjetiteljima omogućiti stvaranje veza između postojećeg i novog znanja. Zbog navedenog, potrebno je u muzeju omogućiti korištenje raznih tehnika (tekstovi, digitalni izvori, slika, predmeti za rukovanje, zvuk i slično) i razne aktivnosti kako bi razvili višestruki potencijali

muzejskih posjetitelja. Iako su u školskim programima muzeji često zapostavljeni, imaju priliku da budu alternativni način razvoja inteligencija pri svakom posjetu. (Kristić, 2017)

Suvremeni muzej karakteriziraju dinamični procesi koji su proaktivni i interaktivni u odnosu na posjetitelje, a nisu više samo orijentirani na čuvanje i izlaganje predmeta iz kulturne baštine. (Nenadić-Bilan, 2015)

Osim standardne ponude muzeja koja se najčešće odnosi na stručno vođenje po muzeju, pojedini muzeji mogu u svojoj ponudi imati i dodatne sadržaje. Među dodatnim sadržajima, muzeji omogućuju i drukčije aktivnosti i sadržaje. Takvi dodatni sadržaji se mogu uklopiti i u odgojno-obrazovne nastavne ciljeve. Jedna od preporuka muzejskih pedagoga je obogaćivanje muzejske ponude sa raznim igrama i radionicama. (Hotko, 2010)

Radionice se održavaju kao popratni sadržaji izložbama te one mogu biti kreativnog i edukativnog karaktera. Polaznici tih radionica su najčešće djece školske dobi. Sudjelovanjem na radionicama se omogućuje djetetu (to jest polazniku radionice) da se još jednom vrati u izložbeni prostor te se na taj način stvara poseban odnos sa izložbenim primjerkom. (Habuš Skendžić, 2002)

Teme radionica su mnogobrojne. Mogu biti vezane uz izložbu, neku zbirku ili neki drugi muzejski sadržaj. Pri odabiru tema radionica treba uzeti u obzir želje i interese publike. (Brešan, 2012)

Metodika likovnog odgoja, uz didaktiku sadrži i znanja iz područja psihologije, estetike, pedagogije, umjetničke prakse, procese i tehnologiju likovnog stvaralaštva, povijest umjetnosti i percepciju likovnog djela. Suvremena metodika likovnog odgoja razvija likovno izražavanje i razmišljanje, kreativnost te percepciju za estetiku, ljepotu i vizualni jezik. Uz to, također, bi trebala razvijati percepciju za humanost te više ljudske vrijednosti i vrline. Kao i bilokoji drugi oblik nastave, tako i nastava iz likovnog odgoja svoj sadržaj i način predavanja treba prilagoditi djetetu, to jest njegovoj dobi i psihološkim mogućnostima. Pristup predavača se treba temeljiti na

procjeni djetetovih mogućnosti i na odličnom poznavanju likovne problematike. Njegov rad treba biti kreativan i fleksibilan. (Šafarić, Bunić i Pavlović, 2005)

Suvremeni likovni odgoj djeluje u dva smjera. Prvi je usmjeren na razvoj kreativnih sposobnosti kod djece, a drugi je usmjeren na uspostavljanje stabilne veze između kulture i umjetnosti. Kvalitetan likovni odgoj se može postići implementacijom produktivnih i receptivnih likovnih aktivnosti. Likovni odgoj omogućuje djetetu da se konstantno kreativno izražava te da razvije mogućnost spoznaje likovnog umijeća. Da bi djeca i odrasli bili u mogućnosti uživati u likovnim umijećima, prvo moraju biti sposobnosti uvidjeti ih. Zbog toga je vrlo važno da dijete usvoji tehniku promatranja estetskih objekata s poštovanjem prema njihovim vizualnim kvalitetama. Da bi se podigla razina kvalitete likovnog odgoja u muzejima i galerijama, potrebno je uključiti djecu i studente u raspravama te organizirati razne likovne radionice. Osim vizualnog odgoja, vrlo je važno da djeca rade i na razvoj svojih individualnih likovnih umijeća. Autor Pastelozzi je shvatio da je razvijanje moći zapažanja vrlo važno za razvoj mišljenja i osobnosti. Smatrao je da je istinito samo ono što proizađe iz čovjeka promatranje. Nadalje, kaže da crtanjem djeca razvijaju svoju duhovnu i fizičku snagu te da crtanje ima i funkciju pripreme ruku za pisanje. Karlavaris, kao i drugi mnogi autori, likovni odgoj promatraju kroz njegovu funkciju emancipacije ličnosti pojedinca, odbacivanja svake podređenosti i jačanje svijesti o samome sebi. Mnoge naprednije države su uvidjele značaj likovnog odgoja te važnost i dobrobit razvijanja kreativnosti kroz likovni odgoj i kreativne radionice. U Hrvatskoj je, nažalost, taj predmet u potpunosti zanemaren u školskoj nastavi te je sveden na jedan sat tjedno. Različite kulturne ustanove (knjižnice, kulturni centri, a sve više muzeji i galerije) su preuzele ulogu organizacije raznih radionica i događaja u kontekstu likovnog odgoja s obzirom da je on zanemaren u školskom sustavu. (Duh, 2015)

Galerije i muzeji su idealna mjesta za održavanje kreativnih likovnih radionica jer se u njima kroz vlastito iskustvo posjetitelj može upoznati sa kulturnim nasljeđem. Vizualni jezik je dio našeg kulturnog nasljeđa. Usvajanje vizualnog jezika se može objasniti kao i proces usvajanja materinjeg jezika. Kako je potrebno savladati

gramatiku i osnove da bi bili pismeni, tako je potrebno savladati osnove vizualnog jezika da bi se mogli likovno izražavati i bolje razumijeti našu kulturnu baštinu. Svrha i cilj radionica koju su popraćene sadržajem iz likovnog odgoja, svoju svrhu i cilj trebaju usmjeriti na način da kroz igru i kreativnost djeca (sudionici radionice) savladaju određene sadržaje i steknu nova znanja. (Duh, 2015)

Ne postoji tehnika rada koju dijete nije u mogućnosti primjeniti ako mu je motiv zanimljiv. Muzej je mjesto bogato idejama, prepuno različitih i čuđenih likova i priča. (Kos-Paliska, 1997)

Razloge smanjene posjećenosti muzeja i muzejskih radionica, autorica Snježana Pintarić pronalazi u nedostatku originalnih ideja i novih vidova aktivnosti te manjku pisanog materijala koji bi služili kao popratni sadržaji za djecu.

Razvoj likovnih sposobnosti i likovnog izražavanja je dio cjelovitog razvoja dječje ličnosti. Taj razvoj je potaknut bogatom ponudom što različitijeg materijala kojeg djeca koriste na sebi primjeren način te s potpunom slobodom. Prednost se uvijek daje procesu stvaranja te vrijednostima koje se razvijaju putem vlastite aktivnosti, a rezultat se cijeni onoliko koliko on sam predstavlja za dijete. Okruženje u kojemu dijete boravi treba biti pažljivo isplanirano na način da potiče dijete na kreativnost, inicijativu i istraživanje, to jest da omogući djetetu da bude ono što i zaista jest. (Kunstek, 1999)

U muzeju moraju biti ispunjeni određeni osnovni uvjeti da bi se mogla provoditi nastava. Osim tehničke opreme, potreban je i prostor. Problem se javlja već na samom početku jer većina muzeja nema stalni postav niti poseban prostor koji bi mogli prilagoditi nastavnom radu. (Knežević, 1988)

4.1. Dijete i likovno stvaralaštvo

U kontekstu ranog i predškolskog odgoja, likovno stvaralaštvo se temelji na igrama. Ove dvije sastavnice su međusobno povezane i isprepletene. Osnovni cilj im je upoznavanje svijeta oko sebe i vlastitih sposobnosti. U igri dijete koristi već poznate stvari i informacije te ih sad organizira na sebi svojstven i nov način. Igra djetetu omogućuje stvaralačku preradu objektivnog i realnog. Putem likovnog izraza, dijete razvija pozitivnu sliku o sebi, osobne kompetencije, socijalizaciju i samopouzdanje. (Šagud, 2002)

Bit likovnog stvaralaštva je da se omogući djeci vrijeme i prostor u kojemu će oni sami otkrivati. Centar likovnog stvaralaštva je likovni razvoj, odnosno poticanje likovnog razvoja djece. To nije učenje djece likovnom izražavanju. Likovno stvaralaštvo se odražava kroz djetetovo istraživanje. Dijete istražuje nove materijale, njihova svojstva, kompaktilnost ili neslaganje i tako dalje. Svaka likovna aktivnost predstavlja novo iskustvo za dijete. U procesu likovnog stvaralaštva, naglasak je na slobodi, a ne na pravilima. Pružajući djeci mogućnost slobode, daje im se prilika da budu svoji, da razmišljaju i donose logičke zaključke, da se individualno izražavaju sukladno sa svojim sposobnostima, mogućnostima i potencijalima. Kada je riječ o likovnom stvaralaštvu, u vrtićkom radu pažnja se usmjerava na boju, stvaranje, oblike, raznovrsnost materijala i igra s njim, maštanje, pojave te uvažavanje svakog pojedinog dječjeg uratka. (Šagud, 2002)

Uloga odrasle osobe (odgajatelja, muzejskog pedagoga) je pravilno usmjeravanje djeteta. Jedan od najosnovnijih zadataka svih odgojno-obrazovnih radnika je razvijati i poticati djetetov razvoj, njegove sposobnosti, tendencije i interese. Kao što odgajatelji u odgojno-obrazovnim ustanovama kreiraju okruženje koje će potaknuti dijete na samostalno likovno izražavanje, iznošenje svojih ideja, razmišljanja, istraživanje i slično, tako je i uloga muzejskog pedagoga da kreira muzejski prostor čija će svrha biti ista kao i u odgojno-obrazovnim ustanovama. (Kljajić i Duh, 2012)

Svako dijete se razvija svojim tempom, neki brže, a neki sporije. Zbog navedenog, podjela razvojnih stupnjeva likovnog izražavanja kod djece, služi samo kao pomoć u boljem razumijevanju dječjih uradaka. (Kljaić prema Gerlovič i Gregorač, 2012)

Stvaralaštvo je sastavna komponenta svake aktivnosti kod čovjeka te bi se trebala uključiti u odgojno-obrazovni proces. Zbog toga, likovni razvoj se treba integrirati i sa drugim aktivnostima, a ne samo sa likovnim aktivnostima. (Duh, 2015)

Između prve i druge godine života se djeca počinju likovno izražavati. Tada počinju opažati predmete i materijale koji ostavljaju trag. U predškolskoj dobi, na dijete istovremeno djeluju učenje i dozrijevanje. Navedeni procesi se odražavaju na psihomotornom i spoznajnom razvoju djeteta. Kod djeteta se razvija sposobnost i potreba za prikazivanjem znanja. (Kljajić prema Duh i Župančić, 2012)

Faze razvoja likovnog izražavanja kod djece

Samostalno, slobodno i aktivno istraživajući svoju okolinu, dijete izgrađuje sebe kao osobu, to jest individu. U tom procesu izgradnje, most između djeteta i njegove okoline predstavlja njegov likovni izraz.

Herceg i suradnici (2010) navode kako se dječji likovni izraz može podijeliti, odnosno pratiti kroz četiri faze: faza šaranja, faza sheme, faza razvijene sheme te faza oblika i pojava.

Prva faza je faza šaranja. Njome započinje razvoj likovnog izražavanja kod djece. Ona je prisutna od jedne godine i pet mjeseci do treće godine i pet mjeseci. Likovni izraz, u ovoj fazi, je neprepoznatljiv i slučajan. Karakteristike ove faze se odnose na razvoj motorike ruku i šake. Crte, to jest linije na dječjim uradcima su poredane bez reda. U ovoj fazi, dijete je više zaokupirano mogućnošću da drži i kontrolira olovku te da olovka ostavlja vidljivi trag na papiru. Pažnja djeteta je usmjerena na radnje povezane sa crtanjem (moguća pojava i bockanja koje predstavlja dječje zadovoljstvo njihovim otkrićima vezanim za crtanje), a ne sa onim što je nacrtano. Dječji uradak se najčešće sastoji od jednostavnih i kružnih linija. U početku je šaranja pravolinijskog,

zatim kružno, a kasnije postaje sve preciznije s raznovrsnim oblicima i pravolinijskim crtama. U ovoj fazi, dijete ne crta s određenom namjerom, već daje značenje crtežu nakon što ga nacрта. Pastele, meka olovka, meki grafički materijali i kreda su materijali koje je potrebno ponuditi djeci u ovoj fazi.

Druga faza je faza sheme. Ona nastupa nakon faze šaranje. Traje od tri godine i pet mjeseci do pete godine djetetova života. U ovoj fazi dijete prikazuje prepoznatljive predmete, stvari ili figure bez određenih detalja. Krug, elipsa i pravokutnik mu služe za prikaz ljudskog tijela. Kroz svoj likovni uradak, dijete nam pokazuje što smatra važnim, a što manje važnim. Ono što dijete smatra bitnim prikazat će većim, a ono što mu je manje bitno ili nevažno će prikazati manjim na svome uratku. Također, nerijetko dijete ni ne prikaže na crtežu ono što mu je nebitno, a to je poprilično uočljivo prilikom crtanja ljudske figure. Naime, prvi prikazi ljudske figure se opisuju kao punoglavci. Dijete nacрта krug koji predstavlja glavu i iz njega povuče dvije okomite linije koje predstavljaju noge. Tek oko pete godine djeca počinju prikazivati ljudsko tijelo sa rukama i nogama. Njihov crtež, u ovom razdoblju, je pojednostavljen i nepotpun shematski prikaz pojedine figure i/ili oblika. S obzirom da u ovoj fazi djeca još nemaju osjećaj za prostor, razne oblike i figure smještaju po cijelom papiru. Pred kraj ove faze, djeca počinju pridavati pažnju detaljima. To je osobito uočljivo pri crtanju ljudske figure. Ljudska figura sad dobija oči i usta, a nešto malo kasnije kosu, uši i nos. Udovi (ruke i noge) su i dalje prikazani dvaju linijama, ali možemo primjetiti prste na rukama (često ih ima i više nego što ih je u stvarnosti zbog nepoznavanja brojeva). Osim ljudske figure, djeca mogu crtati stol, stolice, kuću, cvijeće i stablo.

Treća faza je faza razvijene sheme. Ona se javlja od oko pete godine do osme godine djetetova života. U ovoj fazi, dijete prikazuje ljudsku figuru sa sve više detalja (obrve, kosa, vrat, odjeća na tijelu, nakit i slično) te su uočljivi volumen i debljina. Između pete i šeste godine, u pravilu, djeca crtaju ono što znaju o predmetima. Pojedini autori (Piaget, Freeman, Inhelder) ovo razdoblje razvoja nazivaju intelektualni realizam. Nakon šeste godine, djetetovo crtanje je puno otvorenije prema onome što vidi te to razdoblje Piaget, Freeman i Inhelder nazivaju vizualni realizam. Djetetov crtež se najčešće nalazi unutar dvije vodoravne linije. Prva je na vrhu crteža

koja djetetu predstavlja nebo, a druga je na dnu koja mu predstavlja zemlju. U ovoj fazi je prisutno i tematsko crtanje. Crtanje ljudskog oblika se približava realnom prikazu te je za ovu fazu karakterističan intenzivan razvoj djeteta i njegovog likovnog izraza.

Od osme do desete godine života, započinje faza oblika i pojava. U ovoj fazi djetete prikazuje pokrete, profil te osnovne prostorne odnose. Tijekom razvoja likovnog izraza djeteta, pojavljuju se rendgenski crtež, dinamika, cjelovitost motive te prevaljivanje crteža. Rendgenski crtež se odnosi na crtež u kojemu djetete prikazuje predodžbe iz vanjskog svijeta koje su neposredno neuočljive. Prikazivanjem pokreta ljudskog tijela ili neke radnje, pojavljuje se dinamika odnosno dinamičnost crteža. Kada djetete u potpunosti shvaća pojave u svome okruženju, onda se pojavljuje cjelovitost motiva u njegovim crtežima. Kada se kod djeteta javi određeni problem ili poteškoća prilikom prikaza prostora, onda se javlja pojam prevaljivanja crteža. To znači da crtež ima dva plana. Iznad i preko prvog plana crteža se prikazuje drugi plan na paralelnoj liniji.

Iako su navedene godine života za svaku fazu, važno je naglasiti da su dobne granice fleksibilne te da se ponekad pomiču. Razlog tome je taj što svako djetete ima svoj tempo razvoja te ne prelaze sva djeca istodobno iz jedne faze u drugu. Ove podjele razvojnih stupnjeva kod razvoja djece se shvaćaju samo okvirno zbog boljeg razumijevanja djetetovog likovnog izražavanja. (Herceg i sur., 2010)

4.2. Likovne aktivnosti u muzeju

Provedba likovnih aktivnosti s djecom predškolske dobi se očituje kroz uporabu i korištenje različitih likovnih materijala, tehnika i pribora. Likovni materijali, pribori i tehnike predstavljaju osnovno sredstvo izražavanja u likovnom stvaralaštvu. S obzirom na materijale i pribore koji se koriste, likovne tehnike dijelimo na crtačke, slikarske, grafičke, kiparske i arhitektonske tehnike.

Prema Herceg i suradnici (2010), crtački materijali se dijele na vlažne (tuš, lavirani tuš, bajc), suhe (ugljen, olovka, crtaća kreda) i jednobojne flomastere. Tehnika koja se najčešće koristi u radu sa djecom rane i predškolske dobi je crtačka tehnika.

Uporabom boje, djeca rane i predškolske dobi izražavaju svoje osjećaje i emocije. Na taj način boja predstavlja osnovni likovni element te je fokus u slikarskim tehnikama. Slikarski materijali se dijele na mokre (tempera, akvarel, akril, gvaš), suhe (kolaž, asamblaž, voštane i suhe pastele) i na materijale s uljanim vezivom. Mokre slikarske tehnike su jednostavne za korištenje te ih djeca s lakoćom razrjeđuju i nanose na podlogu pritom imajući pri ruci dvije posude za vodu. Jedna posuda im služi za nanošenje vode kistom na boju, a druga za pranje, to jest ispiranje kista.

Grafička tehnika se odnosi na proces prijenosa otiska na ravnu podlogu. Materijali koji pripadaju ovoj skupini su plošni (monotipija, litografija i drugi), visoki (linorez, gipsorez, drvorez, kartontisak i kolografija) te duboki tisak (akvantina, bakrorez, bakropis).

Kiparske tehnike su tehnike koje se odnose na prostorno-plastično oblikovanje. Materijali koji pripadaju ovoj tehnici su: staklo, kamen, poliester, glina, beton, gips i drvo.

Materijali koji pripadaju arhitektonskoj tehnici su željezo, staklo, kamen, plastične i sintetične mase i drugo. Ova tehnika se odnosi na izradu prostornih maketa. U kontekstu rada sa djecom rane i predškolske dobi, ova tehnika se koristi kao izrada maketa ili crtanje tlocrta. Na taj način djeca razvijaju prostornu i vizualnu percepciju. Osmišljavanjem i planiranjem prostora sobe dnevnog boravka u vrtiću ili pojedinih centara aktivnosti, može se dobiti uvid u dječju percepciju prostora i u njihovo viđenje prostora.

Osim navedenim tehnikama, u radu sa djecom rane i predškolske dobi može se koristiti i primjenjena umjetnost ili dekorativna umjetnost. Ova vrsta umjetnosti je usmjerena na uporabljivost, a neke od tehnika su: šivanje, tkanje, kostimografija, mozaik i drugi.

U novije doba, sve je više prisutno zanimanje djece za medije. To se odnosi na rad na računalu, mobitelu, korištenje fotoaparata, slika i videa te slično.

Prilikom uvođenja i korštenja svih navedenih tehnika u odgojno-obrazovnoj ustanovi, posebnu pozornost treba pridati djetetovoj dobi, to jest djetetovim mogućnostima i kompetencijama. (Herceg i sur., 2010)

Djeca rane i predškolske dobi pristupaju učenju na način da eksperimentiraju i analiziraju rezultate koristeći znanstvenu metodu kao i pojedini znanstvenici. U ovoj dobi mozak djece je vrlo fleksibilan te djeci omogućuje da vide, dožive i čuju čak i više nego odrasle osobe. Kada su djeca aktivno i neprekidno fokusirana na određenu aktivnost, njihov razvojni potencijal je velik. Za djecu rane i predškolske dobi, veliki značaj ima igra. Igra i učenje su međusobno isprepleteni te su, u ovoj dobi, dva međusobno nerazdvojna procesa. Djeca uče čineći. U njihovom procesu učenja, od velike važnosti ima okruženje u kojemu se taj proces odvija. On treba biti stimulativan, bogat raznovrsnim materijalima i priborom, pažljivo organiziran tako da potiče dijete na aktivnosti i na kretanje i slično. Ponudeni materijali trebaju biti što raznovrsniji te poticati dijete na eksperimentiranje i istraživanje, a da pritom dijete koristi svoju maštu i razvija kreativnost. Također, veliki naglasak se stavlja na prirodne i neoblikovane materijale. (Gopnik, 2011)

Kada su u pitanju likovne aktivnosti u muzejima, muzejski pedagog ima ulogu kao odgajatelj u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Naime, muzejski pedagog je taj koji organizira likovne aktivnosti u muzeju. Na njemu je da kreira i osmisli okruženje koje će potaknuti dijete na sudjelovanje u aktivnostima, na nalaženje maštovitih i kreativnih rješenja za određene teme i slično. S obzirom da muzejski pedagog nije prisutan u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu s djecom rane i predškolske dobi, veliku ulogu predstavlja odnos muzejskog pedagoga i odgajatelja, to jest njihov odnos se treba temeljiti na suradnji tako da međusobno mogu dijeliti informacije i podatke koji će pozitivno utjecati na odgojno-obrazovni rad i u muzeju i u vrtiću. Pri organizaciji likovnih aktivnosti, pažnju treba usmjeriti i na dostupnost i raznovrsnost materijala i sredstava. Materijale treba postaviti na način da su fizički dostupni djeci. Također, trebaju biti što raznovrsniji. Muzejski pedagog treba vidjeti dijete kao kreativnu, snažnu, inteligentnu i sposobnu osobu jer će tek tada moći postaviti aktivnosti koje će odgovarati razvojnim mogućnostima djeteta i koji će sa svojom složenošću potaknuti daljnji razvoj kod djece. Pri kreiranju likovnih aktivnosti, muzejski pedagog treba

slušati i poštivati dječje želje i interese te kreirati bogate mogućnosti za učenje. Tijekom provedbe likovnih aktivnosti, muzejski pedagog promatra što dijete radi, što ih više zanima, a što manje, a sve s ciljem što bolje razumijevanja djece i njihovih mogućnosti. Na taj način muzejski pedagog će moć uvidjeti najbolji i najefikasniji način za podržavanje djece te definirati i usmjeriti svoje djelovanje. To djelovanje podrazumijeva motiviranje djece, ponuda materijala te odgovarajuća i određena razina nadzora kojom će se pripomoći djeci da uspiju. Da bi planiranje i izvođenje likovnih aktivnosti bilo što uspješnije i kvalitetnije, muzejski pedagog (kao i odgajatelj) treba poznavati likovne tipove djece.

Likovni tipovi djece

Prema autorima Zupančić i Hudoklin (2016), likovna tipologija se odnosi na poznavanje odnosa između individualnog pristupa likovnom izražavanju i kognitivne uloge likovnog izražavanja. Ona se može odnositi na pojedino dijete ili na grupu djece. Predstavlja značajnu ulogu pri planiranju i izvođenju likovnih aktivnosti. Kao što je navedeno u prijašnjim poglavljima, svako dijete se razvija svoj tempom. Netko se razvije prije, a netko kasnije. Pojedina djeca prije prijeđu određenu razinu razvoja, a neka kasnije. Isto to se odnosi i na likovni razvoj, ali se mogu uočiti pojedini različiti tipovi koji utječu na likovno izražavanje.

Prema pojedinim autorima (Herceg i sur., 2010; Zupančić i Hudoklin, 2016) karakteristike likovnih tipova kod djece rane i predškolske dobi, se mogu promatrati u odnosu na subjektivne likovne faktore (likovne sposobnosti djece), prema karakteristikama ličnosti djece (osobne kompetencije djece) te prema njihovim afinitetima za likovno-izražajnim sredstvima. Svaka grupa likovnih tipova se dijeli na više suprotnih parova.

Prvi par u ovoj grupi čine vizualni i imaginarni tip djece. Vizualni tip se lako izražava motivima iz svog okruženja te teži ka što višoj razini realnosti prikaza svog likovnog izraza. On svoj rad temelji na promatranju, dok se rad imaginarnog tipa bazira na mašti. Imaginarnom tipu vizualni detalji nisu važni te na svoj neobičan i

karakterističan način prikazuje realne motive. Drugi par predstavljaju intelektualni i ekspresivni tip djece. Kao što i sam naziv kaže, intelektualni tip racionalno planira te stvara svoj uradak. On svoj rad temelji na vizualnom pamćenju, logici i mišljenju. Ekspresivni tip djece svoj rad i uratke temelji na spontanosti te vlastitim emocijama. Treći par predstavljaju senzitivni tip te tip vizualnog pamćenja. Tip vizualnog pamćenja svoj rad temelji na vlastitim spoznajama o stvarima koje se nalaze u njegovom okruženju te na vizualnom pamćenju. Senzitivni tip svoj likovni uradak bazira na osjetljivom zapažanju te u svojim uradcima naglašava ono što je neobičnog karaktera i što je likovno zanimljivo. Zadnji par čine analitički i sintetski tip. Za analitički tip djece je karakteristično da svoj likovni izraz prikazuju kroz detalje, a ti detalji izgrađuju kompletnu cjelinu likovnog uratka. Likovni izraz djeteta sintetskog tipa djeluje pojednostavljeno i konstruktivno. Svoj uradak temelje na jednostavnim oblicima te na njihovim jasnim odnosima.

Drugu grupu čine likovni tipovi koji se odnose na upotrebu likovno-izražajnih materijala. To su: koloristički i grafički, konstruktivnih i impulzivni te prostorni i dekorativni tip djece. Za koloristički tip djece je karakteristična upotreba boje pri likovnom izražavanju. Za grafički tip je karakteristično linearno izražavanje oblicima te svjetlo-tamnim odnosima. Konstruktivni tip svoj likovni izraz temelji na jasnom rasporedu linije, odnosno crta i ploha, a njegova suprotnost (impulzivni tip djece) svoj likovni izraz bazira na spontanosti te posebnu pažnju pridaje detaljima za koje smatra da su važni. Za likovne uratke djece prostornog tipa je karakterističan prikaz prostora te razvijena orijentacija u prostoru. Djeca dekorativnog tipa svoj rad temelje na uporabi plohe i plošno-ritmičkog rasporeda likovnih elemenata.

S obzirom na osobne karakteristike djece, postoje i sljedeći likovni tipovi djece: motoričko-tehnički i nespretni, brzi i spori, pedantni i površni te aktivni i pasivni tipovi djece. Motoričko-tehnički tip djece imaju izrazito razvijenu motoriku te zbog toga njihovi crteži nalikuju tehničkim crtežima. Nespretni tip djece ima nedovoljno razvijenu motoriku te njihovi uradci nalikuju na mrlje. Brzi tip djece brzo kreira svoj likovni uradak, dok spor likovni tip kreira sporo. Pedantan likovni tip djece svoj uradak stvara pažljivo i strpljivo, dok površni radi što brže da bi što prije završio. Aktivni tip želi što prije završiti određeni uradak, ali to radi sa žarom i s mnoštvom

energije. Pasivan likovni tip djece je teško motivirati na rad te vrlo brzo odustaju. (Zupančić i Hudoklin, 2016)

Prema Herceg i suradnicima (2010) ne postoje čisti likovni tipovi već je kod svakog djeteta pristupna kombinacija likovnih tipova. Također, tijekom djetetovog razvoja može doći i promjena likovnih tipova.

4.3. Motivi u likovnoj umjetnosti

U likovnoj kulturi, motive možemo podijeliti u tri skupine: vizualni motivi, nevizualni motivi te motivi koji su poticaji. Pod vizualne motive ubrajamo mrtvu prirodu, stvarne i/ili zamišljane događaje i pojave, to jest sve motive koji se mogu vizualizirati ili zamisliti. Pod nevizualne motive ubrajamo sve one motive koji nisu vidljivi očima već se mogu doživjeti drugim osjetilima.

Odabir motiva ovisi o vrsti tehnike i materijala koja će se koristiti. Važno je da su motivi dobno primjereni djeci te da su u skladu sa dječjim interesima i željama. (Bodulić, 1982)

„Kroz odabrani motiv treba uvijek postaviti neki likovni problem. Dakle, ne motiv zbog motiva, nego zbog likovnog problema postavljena nastavnom jedinicom.“
(Grgurić, Jakubin, 1996:107)

Vizualni motivi

Prema autoru Petrač (2015), jedna od vrlo važnih uloga odgojno-obrazovnih radnika, roditelja i svih ostalih koji su uljučeni u odgoj i obrazovanje djece, je naučiti dijete da gleda umjetničko djelo. Pritom se to odnosi na osposobljavanje djeteta da bude u mogućnosti uspoređivati umjetnička djela, da uživa u umjetničkim djelima, da shvati i ideju umjetničkog djela te da ga ona inspirira za njegov likovni izraz. Dijete se upoznaje s predmetom zapažanjem njegovih karakterističnih i bitnih elemenata.

Chapman (1978) smatra da je način susreta djece s umjetničkim djelom jednako važan kao i kvaliteta tog djela.

Prema autorima Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) na odraslima je da djetetu objasne umjetničkog djelo na način koji je djeci prihvatljiv i razumljiv. Analiziranje umjetničkih, odnosno likovnih djela se provodi kroz tri cjeline. Prva cjelina se odnosi na fizičku realnost likovnog djela, druga na kvalitete koje umjetnik unosi u svoje djelo i treća na kvalitete koje unose promatrači.

Nevizualni motivi

Postoje dva nevizualna poticaja motiva, a to su glazba i osjećaji. Prema Guberini (1991) temeljne odrednice govora su: intenzitet, ritam, napetost, vrijeme za pauzu i intonacija. Navedene odrednice nalazimo i u glazbi te pomoću njih dijete može stvoriti likovno djelo na način da pokaže ono što osjeća na određeni likovni izraz ili da osjeti ritam.

Autorica Gospodnetić (2015) navodi kako se djeca mogu likovno izražavati tijekom ili nakon završetka glazbenog djela. Također, navodi načine uz pomoć kojih se mogu potaknuti dječja likovna stvaralaštva, a da se pritom koriste glazbeni instrumenti. Neki od navedenih načina su: stvaranje neobičnih zvukova (naprimjer gužvanje papira ili nekog drugog šušlavog materijala), izrada instrumenata od neoblikovanog materijala (naprimjer zvečka od plastične boce koja je napunjena rižom), poticanje djece na oponašanje zvukova iz okruženja (naprimjer glasanje životinja) i slično.

„Nevizualno poticanje i proces istraživanja unutarnjeg svijeta otvaraju duh, razvijaju maštu i dugoročno stvaraju usmjerenost prema prepoznavanju osobnih emocija, a to je puno važnije od njihovih likovnih uradaka.“ (Bilić i suradnici, 2012:4)

Autori Boyatzis i Varghese (1993) navode kako djeca svijetlim bojama iskazuju pozitivne emocije (naprimjer sreća), a negativne (naprimjer ljutnja, tuga) sa hladnim bojama.

5. NJEGOVANJE ZAVIČAJNE BAŠTINE – VRIJEDNOSTI

Svaki čovjek, pa tako i svako društvo nastoji što više saznati o svojim korijenima, povijesnim i kulturnim te istražiti pa i očuvati spomen na vlastitu baštinu. To je posebno značajno u današnje suvremeno doba koje je prepuno procesima internacionalizacije politike, kulture i gospodarstva. Često se na proces globalizacije gleda kao na proces pozapadnjačenja. Naime, sve je krenulo iz Europe: renesansa, prosvjetiteljstvo, industrijska revolucija. Prethodno navedeno, je poboljšalo kvalitetu i uvjete življenja na Zapadu, a sada se ta velika postignuća šire i na ostatak svijeta. Prema takvom razmišljanju, globalizacija ne samo je da je pozitivna, već je dar Zapada svijetu. (Nenadić – Bilan prema Sen, 2015)

Krznar kao ključne negativne učinke globalizacije, uz ekonomske probleme (glad i siromaštvo) i povećanog pritiska na okoliš (emisija štetnih tvari te iscrpljivanje zaliha), vidi i u uništavanju kulturnih i okolišnih posebnosti. (Nenadić-Bilan prema Krznar, 2015)

S obzirom da se globalna kultura ne može povezati s konkretnim povijesnim i nacionalnim identitetom, autor Čolić navodi da je globalna kultura kultura bez sjećanja. (Nenadić –Bilan prema Čolić, 2015)

Značenje riječi *baština* se odnosi na ono što osoba ili skupina ljudi (narod) nasljeđuje od svojih predaka. Riječ *baština* dolazi iz crkvenoslavenskog jezika te u prijevodu označava *očevinu*. Prvobitno je označavala imovinu koja se nasljeđivala po muškoj liniji, pokretnu i nepokretnu, a u suvremenom dobu taj se izraz odnosi na sveukupnost kulturnih dobara.

„Predmet baštine je realni predmet koji svojim materijalom i oblikom dokumentira realnost u kojoj je nastao, u kojoj je živio i s kojom je ušao u sadašnjost.“ (Maroević, 1993:120)

Jedna od temeljnih vrijednosti koju su usvojile većina suvremenih zemalja je čuvanje nematerijalne i materijalne baštine. UNESCO je 1972.godine donio Konvenciju o svjetskoj baštini. U Konvenciji o zaštiti nematerijalne kulturne baštine se nastoji usmjeriti

na potrebu osiguravanja mjera održivosti kulturne baštine pritom uključujući zaštitu, dokumentaciju, promociju, unaprijeđenje, identifikaciju, očuvanje, istraživanje, prijenos, posebno putem formalne i neformalne edukacije, kao i revitalizaciju različitih aspekata takve baštine.

U trenutnom suvremenom i aktivnom pristupu u očuvanju kulturne baštine, uočljiva su tri načina djelovanja. Ta tri načina djelovanja su: odgoj i obrazovanje stanovništva, samoobrazovanje pojedinca te sustavan odgoj i obrazovanje u odgojno-obrazovnim ustanovama. (Nenadić-Bilan prema Rosić, 2015)

Također, vrijednosti povezane sa baštinom su prisutne i u temeljnim dokumentima za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. U Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje navedeno je da vrijednosti vode odgojno-obrazovno djelovanje na način da ga usmjeravaju na osiguravanje individualne i društvene dobiti, ovisno o tome u kojem smjeru želimo da se dijete i društvo razvijaju. (NKRPOO, 2014)

„Temeljne vrijednosti Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje proizlaze iz opredjeljenosti hrvatske obrazovne politike za cjeloviti osobni razvoj djeteta, za čuvanje i razvijanje nacionalne, duhovne, materijalne i prirodne baštine Republike Hrvatske, za europski suživot te za stvaranje društva znanja i vrijednosti koje će omogućiti napredak i održivi razvoj.“ (NKRPOO, 2014:15)

Na taj način kulturna baština, to jest kulturno nasljeđe, se odnosi i na budućnost, a ne samo na prošlost. Prilikom istraživanja i upoznavanja sadržaja kulturne baštine, najčešće se misli na formalne kontekste učenja u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Muzejske ustanove su mjesta koja predstavljaju pogodno okruženje za istraživanje tradicijskih sadržaja i za informalno učenje. Pod nazivom informalno učenje, to jest učenje i istraživanje u informalnom okruženju, smatraju se kumulativni aspekti iskustvenog učenja. Takvo iskustveno učenje čine otvorenost, sloboda izbora, dragovoljnost, suradnja, intrinzična motiviranost te drukčiji pristup u vrednovanju postignuća i procesa. (Nenadić-Bilan, 2015)

5.1. Predmet baštine – muzejski predmet

Muzejski predmet predstavlja početak, a ne cilj dječjeg istraživanja. On je temelj muzeologije te je činitelj muzejskog zbirnog fonda.

Prilikom odabira predmeta, ne gleda se samo da predmet postoji već se u obzir uzimaju i sva njegova značenja (socijalna, znanstvena ili bilokojna druga). Što je predmet složeniji, to je od krucijalne važnosti da se odvija u suradnji temeljnih znanstvenih disciplina sa muzeologijom. Prema Maroeviću, postoje tri postupka analize predmeta. Prvi je dokumentacijski pristup. On je usmjeren ka materijalnom predmetu te je najviše vezan uz temeljnu znanstvenu disciplinu. Drugi pristup je komunikacijski koji je usmjeren prema značajkama predmeta te on uspostavlja vezu između muzeologije i temeljnih znanstvenih disciplina. Treći pristup je informacijski pristup. On se odnosi isključivo na muzeologiju te je usmjeren prema sadržaju predmeta. (Maroević, 1993)

Na svim svojim razinama, muzejski predmet je spona između muzeologije i temeljnih znanstvenih disciplina koje se njime bave.

Kao i svaki predmet baštine, muzejski predmet je nositelj informacija. Odnos između djeteta (posjetitelja) i muzejskog predmeta, to jest komunikacija, ovisi o osposobljenosti djeteta i njegove osjetljivosti da istražuje i otkrije informacije o muzejskom predmetu. Proces istraživanja i otkrivanja novih informacija o muzejskom predmetu nema kraja. Slijedom navedenog, možemo zaključiti da je muzej mjesto izvora neograničenih novih ideja i mogućnosti, a na muzejskim edukatorima je da to budu u mogućnosti iskoristiti na najbolji edukativni način. O muzejskom predmetu uvijek postoje određene informacije koje se mogu ponovno upotrijebiti, ali u novom kontekstu, okruženju ili slično. Predmet baštine ima svoju povijest, vrijeme i prostor kojemu je pripadalo, svoje trajanje te svoj *život*, a na posjetitelju je da istraži i otkrije njegovu priču. Uz pomoć muzejskih edukatora, muzejski predmet emitira informacije i na taj način postaje komunikacijsko sredstvo. Emitiranje i uporaba informacija se može ostvariti na više načina. Jedan od načina je izravni dijalog. On se odnosi na izravan kontakt posjetitelja sa muzejskim predmetom. Pri proučavanju muzejskog

predmeta od strane posjetitelja, stvara se odnos između predmeta i njegovog istraživača (posjetitelja). Drugi način je distribucija i publiciranje rezultata istraživanja. Treći način je izlaganje muzejskog predmeta. (Maroević, 1993)

Kulturna značenja predmeta se dijele s obzirom na četiri aspekta: praktični ili funkcionalni, metafizički, estetski i simbolički. Simbolički i metafizički imaju sekundarno značenje, dok preostala dva imaju primarno značenje. Singularizacija i sakralizacija predmeta su procesi koji se odnose na put koji predmet *prođe* od stanja beznačajne robe do razine starine ili rijetkosti. U procesu singularizacije, predmet se odvajaju iz svog trenutnog konteksta te ulazi u novi u kojem najčešće djeluje kao individualna jedinka. Muzejski predmet karakteriziraju pet značajki: dokaz realiteta (predmet je stvaran), autentičnost, dokument (izvor spoznaje), izložak te starina (jedinствен predmet sabiranja).

5.2. Komunikacija u muzeju

Glavni oblik komunikacije u muzeju je izložba. Ostali oblici komunikacije u muzeju se ne očituju u direktnoj vezi između muzejskog predmeta (ili skupine muzejskih predmeta) sa posjetiteljem. Oni prenose znanje o muzejskim predmetima i kulturnoj baštini pomoću različitih medija. Iako je u današnje vrijeme širok spektar mogućnosti medija, originalni izložbeni primjerak je teško nadomijestiti. Jedna od prednosti korištenja različitih medija za komuniciranje, je mogućnost komuniciranja na daljinu, to jest izvan fizičkog dohvata muzejskog predmeta. Medijski oblici komuniciranja su: razglednice, brošure, filmska vrpca, kompaktni disk i tako dalje. Nadalje, muzej komunicira s publikom i putem raznih predavanja, razgovora o temama vezanim za muzejski sadržaj, pripređivanjem različitih priredbi i slično. (Maroević, 1993)

Prije posjeta muzeju, zadatak odgojitelja je da pripremi djecu za posjet. To znači da će odgojitelj objasniti djeci što ih očekuje u muzeju, na što bi trebali obratiti pozornost te ostale druge zadatke. Nakon objašnjenja njihovih zadataka, kreće se u posjet muzeju. Prilikom posjete, djecu se podijeli u dvije skupine. Jednu skupinu vodi

muzejski pedagog ili kustos, a ostatak djece (cca petnaestak) vodi odgojitelj. Na kraju posjete se zajednički analizira viđeno te će ta analiza biti iskorištena u nadolazećem likovnom stvaranju. (Herceg, Rončević i Karlavaris 2010)

Izložba

Izložba je, u pravilu, vezana za muzejski prostor. Ona prati tijek vremena i društvene promjene. Svrha izložbe je uspostavljanje komunikacijskog odnosa na relaciji posjetitelja i onoga što izložba predstavlja, to jest da se definirano i jasno prenese poruka te da se prikaže znanje koje je bilo pokretač izložbe. Izložba predstavlja elementarni oblik prezentativne muzejske komunikacije. Ona je organizirani sustav putem kojeg muzej prezentira poruke koje su sadržane u muzejskim predmetima, kulturnoj i društvenoj javnosti. Izložbu prezentiraju stručnjaci. Kustos oblikuje i definira poruku izložbe te prati njezinu realizaciju od početka pa sve do završne faze (ispitivanje dojmova posjetitelja izložbe). Dizajner oblikuje okruženje u kojemu će se odvijati izložba. Također, tu je i pedagog koji svoj rad usmjerava na edukativni aspekt, to jest osigurava da poruka i sadržaj izložbe budu preneseni na edukativan, prihvatljiv i logičan način. Kada je u pitanju vremenski aspekt izložbe (kada se izložba prezentira), izložba ima određeni vijek trajanja. Taj vijek ovisi o društvenom, kulturnom i stručnom interesu za pojedinu tematiku te o mogućoj potrebi da se taj isti muzejski predmet opet upotrijebi, ali u svrhu stvaranje neke druge izložbe. Način prezentiranja izložbe ovisi o odnosu raspoloživih muzejskih predmeta i pomagala. Glavni cilj izložbe je edukacija posjetitelja. Također, je vrlo važno i motivirati posjetitelje za izložbu te za njihovo aktivno uključivanje. (Maroević, 1993)

Paris i Mercer (2002) navode kako postoje dva tradicionalna oblika načina na koji djeca spoznaju i otkrivaju izložbene muzejske predmete. Prvi je pasivna recepcija te se odnosi na registraciju informacija te je to značajka reaktivnog modela učenja. Drugi oblik je aktivna konstrukcija koja je temeljni oblik interaktivnog modela učenja. Prema tom modelu učenja, dijete na temelju svojih prijašnjih znanja, interesa i socijalnih interakcija dolazi do određenih spoznaja. Autori navode kako postoji i treći

oblik upoznavanja izložbenih muzejskih predmeta, a to je transakcijski. U transakcijsko-transformacijskom modelu učenja, dijete je aktivan istraživač, a ne pasivan promatrač. Dijete aktivno sudjeluje u konstrukciji i rekonstrukciji svoga znanja te na temelju navedenog mijenja sebe i svoje okruženje. Kvalitetnom organizacijom prostora muzeja mogu se potaknuti socijalne interakcije između najmlađih posjetitelja te se na taj način potiče zajednički rad, zajedničko otkrivanje značaja i sukonstruktivistički pristup istraživanju muzejskog sadržaja. (Nenadić-Bilan, 2015)

Prema autorima Herceg, Rončević i Karlavaris (2010), dječje likovne izložbe se organiziraju od kraja 19. stoljeća. Da bi se djecu potaklo na likovnost i da bi se priznala njihova postignuća, u prostorijama odgojno-obrazovne ustanove (ili odgojno obrazovne skupine) se izlažu dječji uratci. Izložba mora imati svoj značaj te svoju svrhu. Izložba dječjih likovnih uradaka se kreira na način da se pozornost promatrača usmjeri na određeni likovni problem te je osmišljena na način da se koristi kao sredstvo razmjene iskustava, bilo da je to na razini vrtića, općinskoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini. U organizaciju ovakvih izložbi bi se trebala uključiti i djeca. Prema značajkama izbora dječjih uradaka, razlikuju se:

- tematske izložbe – interpretiraju određene likovne probleme uz objašnjenja
- revijalne izložbe – u ovakvim izložbama su prezentirani približno jednaki broj uradaka iz svakog vrtića
- izložbe likovne kvalitete – u ovakvim izložbama se prezentiraju samo najbolje dječji uratci te se često nagrađuju diplomama
- izložbe znanstvenog obilježja – u ovim izložbama su prikazani dječji uratci koji ilustriraju određena istraživanja; te
- izložbe metodičkog karaktera – izložbe ove vrste prikazuju dječji razvoj, proces stvaranja ili primjene određenih elemenata iz područja metodike.

Prilikom izlaganja dječjih likovnih uradaka, trebaju se poštivati određene likovne norme. Ako je izložba namijenjena mlađoj publici, onda će se izloženi uratci postaviti u razini njihovih očiju. Prilikom izlaganja trodimenzionalni uradaka, oni se postavljaju na podloge koje su bijele ili neutralne pastelne boje. Svaki dječji uradak sadrži ime i

prezime djeteta, dob djeteta, datum izrade uratka, spol djeteta, likovna tema, korištena likovna tehnika, ime odgajatelja i dječjeg vrtića, mjesto te ukoliko je dijete opisalo svoj uradak onda može biti i naveden kratki opis. Sve navedeno, mora biti čitko i razumljivo napisano. Uratci se izlažu po dobi, odnosno prvo se izlažu uratci najmlađe djece pa na kraju od najstarije djece. Radovi se podijele po panoima. Svaki pano predstavlja svoju skupinu. To može biti ovisno o dobi (uratci djece slične dobi), tehnici, problematici i slično. Prilikom kreiranja izložbe, treba imati na umu da ona mora biti pregledna, razumljiva i jasna, a ne pretrpana uradcima.

Prema autorima Leinhardt i Crowley (2002) izložbeni muzejski predmeti trebaju imati četiri temeljne karakteristike: autentičnost, rezoluciju i zgušnjost informacija, vrijednost i adekvatnu veličinu. (Nenadić-Bilan, 2015)

Muzejski izložci su rijetki i nesvakidašnji, zato kod djece bude osjećaj radoznalosti i inicijativu za istraživanje. Pri oragniziranju muzejskog prostora treba voditi računa o kreiranju bogato opremljene i poticajne okoline. Autentični predmeti su polazna točka kada je u pitanju socijalna interakcija djece. Vrijednost autentičnih predmeta je u tome što potiču intrinzičnu motivaciju kod djece. Izložbenim muzejski predmeti potiču djecu na interakciju, dijeljenje iskustava i na maštanje. (Nenadić-Bilan, 2015)

Godine 1970. Z.Z. Stransky je napravio prvu tipologiju izlaganja. Ako se njegova ideja o podjeli nadopuni suvremenim karakteristikama, dobit ćemo sljedeću podjelu izložbi:

- Stalni postav – Izložbe moraju biti estetski sređene, poučne i zanimljive. Trebaju biti zrcalo muzeja te ga prezentirati kao instituciju čiji je zadatak sakupljanje, čuvanje i izlaganje predmeta. Također, ova vrsta izložbi ne potiče problematiku određene teme i ne postavlja znanstvena pitanja.
- Povremena izložba – Ova vrsta izložbi postavlja problematiku određene teme na način da ne prezentira predmet u cijelosti već samo određeni dio. Uglavnom su namijenjene užem krugu posjetitelja koji su poznavaooci određene teme jer ova vrsta izložbi zahtjeva višu razinu znanja i razumijeva.

- Pokretna izložba – To je vrsta izložbi koja je opremljena kopijama, modelima i reprodukcijama, to jest toje vrsta izložbi bez muzealija. One su animacijske ili poučne prirode. Mogu biti i putujuće i na taj način obići razna mjesta i širu publiku.
- Velika tematska izložba – Ova vrsta izložbi se bavi temama iz raznih i širokih područja obrazovanja (kultura, umjetnost i slično). Mogu se, ali i ne moraju održati u prostorima muzeja.

Postoje i druge podjele izložbi. Jedna od njih je ona koju izložbe dijeli na statične i dinamične, to jest one koje se razlikuju po učestalosti mijenjanja postava. Još jedna od mogućih podjela izložbi je na: istinski zanimljive, estetski privlačne i didaktičke izložbe. Uz navedene postoje još i narativne izložbe, situacijske izložbe, estetske izložbe i evokativne izložbe. (Maroević, 1993)

6. POVIJESNA BAŠTINA OTOKA LASTOVA

S obzirom na brojna nalazišta, smatra se da su među prvim stanovnicima otoka Lastova bili Protoiliri pa kasnije i Iliri. Nakon Ilira i Grka, smatra se da su Rimljani preuzeli vlast na otoku Lastovu i to već za vrijeme vladavine cara Augusta. U to doba se osniva i prvo naselje na otoku Lastovu, Uble koje je još i danas sačuvano. Način gradnje, ostaci ruševina te brojni nađeni predmeti (amfore, reljefne zemljane svjetiljke, staklenice, rimski novac, starokršćanski sarkofazi i slično) pokazuju da su Rimljani živjeli civilizirano i udobno na Lastovu te da su se ovdje zadržali dugi niz godina. Nazivi pojedinih mjesta i otočića (Prgovo, Ždrijelo, otok Kopist i slično), sugeriraju da kada su u 7. stoljeću Slaveni naselili Jadransku obalu, ujedno naselili i ovaj otok. Za vrijeme njihove vladavine, na otoku je izgrađeno četrdesetak crkvi i crkvice. Većina tih crkvi i crkvice je sačuvana do danas te se može posjetiti. Crkve i crkvice su se gradile uz cestu, po poljima, uz brijegove i slično, a od posebnog značaja su bile one koje su sagrađene na ulazu u svako naselje jer su, prema ondašnjem vjerovanju, čuvale ulaze u naselja. (Fisković, 1966)

Bizantski car Konstantin Porfirogenet je, u svome djelu “De administrando imperio” (objavljeno između 949.g. i 951.g.), naveo otok Lastovo kao mjesto koje nastanjuju Pagani (Neretljani), ali ne navodi pod čijom su vlašću. Iako je otok Lastovo bio geografski izrazito izoliran, neki ga povjesničari povezuju sa hrvatskom autonomnom vlasti. (Jurica, 2001)

U 11. stoljeću, Lastovo se pripaja hvarskoj biskupiji te se tada počinje sa obnovom crkvene matice, a u drugoj polovici 13. stoljeća Lastovci su se dobrovoljno predali Dubrovčanima uz uvjet da se poštuju lastovski običaji. Dubrovčani su pristali na uvjet te je odlučeno da će u Dubrovniku boraviti knez, a potknez na Lastovu. Potknez je stanovao u dvoru koji se prvi put spominje u spisima tek oko 15. stoljeća. Taj dvor će kasnije biti poznat pod nazivom Knežev dvor – Palac

S obzirom na bogatu povijest otoka Lastova ne začuđuje činjenica da postoje brojna nalazišta i ostaci predmeta, građevina i drugi stvari. U svrhu očuvanja nađenih ostataka, svi nađeni predmeti su spremljeni u crkvu svetog Ivana Krstitelja. Na taj način su se sačuvali od zaborava.

Lastovci su bili kršaćni. Tome u prilogu idu izgrađene brojne crkve i crkvice na matičnom otoku Lastovu, ali i na otocima u Lastovskom arhipelagu. Točnije, crkava i crkvica ima sveukupno 46. Neke su i dan danas sačuvane u potpunosti, neke djelomično, a od nekih su ostali samo ostaci. Jedna od najznačajnijih sakralnih građevina na otoku Lastovu je bila bazilika svetog Petra u Ublima, čiji ostaci su sačuvani i očuvani te predstavljaju jednu od lokacija koja zanima brojne turiste.

6.1. Knežev dvor - Palac

Knežev dvor je služio za stanovanje lastovskog kneza. Za stalno se počeo koristiti i spominjat u mnogim spisima od sredine 14. stoljeća, kao mjesto boravka dubrovačkih predstavnika. Izgradnjom dvora pokraj crkve, dubrovačka vlast je htjela povezati svjetovnu i crkvenu vlast, a gradnjom dvora na uzvisini se htio postići dojam dominacije nad selom. Sredinom 1546. godine, na molbu Vijeća, dubrovačka vlast financira gradnju novog i udobnijeg dvora za lastovskog kneza. Dvor je bio sagrađen u renesansnom stilu, a iz brojnih spisa je vidljivo kako se ta gradnja odužila narednih cca tri desetljeća. U periodu završetka gradnje, prema spisima F. Radića, u tom je dvoru stolovao Petar Lukarević koji je postavio na dvor grb Republike s tri ljiljana na kosom pojasu u štitu. U 16. stoljeću u dvoru su sagrađene dvije tamnice, jedna za žene te druga za muškarce. Početkom prošlog stoljeća, dvor je srušen radi gradnje neorenesanse dvokatnice obitelji Grbin. Dvor je imao i mali zvonik, preslicu za zvono, koje je bilo predviđeno da zvoniti na uzbunu u slučaju opasnosti ili napada na kneza. U unutrašnjosti dvora su se nalazile krušna peć te zidna peć za grijanje prostorija. Na terasi se nalazila takozvana sjenica, odrina od drvenih gredica na kamenim stupovima. Početkom prošlog stoljeća, inženjer Vitteleschi je nacrtao i opisao točan izgled i raspored dvora za kojeg kaže da se nalazio u zapuštenom stanju. Prema njegovim crtežima, tlocrt dvora je u obliku slova T. U prizemlju se nalazila prostrana drvarnica iz koje se ulazilo u malu konobu. U istaknutom kraku dvora se nalazio zdenac u koji se slijevala kišnica. Na prvi kat se ulazilo sa sjeverne strane dvora te se tamo nalazio i knežev ured. Na tom su se katu nalazile i stepenice koje su vodile u potkrovlje te blagavaona, prostrana spavaća soba i dvoranica. U Kneževom

dvoru se čuvao i jedan primjerak lastovskog statuta. Lastovski knez je imao srebrni prsten sa pečatom svetoga Vlaha. Taj je pečatni prsten predstavljao kneževu vlast te je služio za pečatiranje službenih pisama, raznih odluka i naredbi. (Fisković, 1966)

U Dvoru se nalaze mnoge umjetnine. Od slika koje prikazuju mrtvu prirodu, potreti ukućana i slično. Prilikom obilaska Kneževog dvor. točnije prilikom obilaska spavaćih soba, djeci su pažnju privukli oslikani sanduci koji su služili za držanje predmeta, odjeće i slično.

Osim rijetkih predmeta izloženim u Kneževom dvoru, djeca su uspoređivala viđene predmete sa onima koje imaju u svojim kućama. Tako naprimjer, su zaključili da današnji pokrivači na krevetima (deke) nisu isti kao oni u Kneževom dvoru. Jedan dječak je primjetio da njegova baka ima sličan pokrivač.

Uz navedeno, djeca su istraživala izloženu odjeću. Putem taktilnih osjetila zaključili su da je ondašnja odjeća bila izrađena od puno debljeg materijala nego što je to slučaj danas, a putem vizualnih osjetila su zaključili da su onda ljudi nosili puno više odjevnih komada nego što to rade danas.

6.2. Crkva svetog Ivana Krstitelja

Crkva svetog Ivana Krstitelja se nalazi na uzvisini iznad župne crkve svetog Kuzme i Damjan te pokraj Kneževog dvora. Gradnju je započeo svećenik i bilježnik Andrija Skrinjić. Prema starom obiačju, polukružna apsida je okrenuta prema istoku. Luneta je građena u romaničkom obliku te je u nju zazidan grb sa srednjovjekovnim štitom sa dva kosa pojasa između koji se nalaze ljljani i dvije šesterokrake zvijezde. Taj je grb predstavljao obitelj ondašnjeg lastovskog svećenika Vlaha Vitića koji je 1418. godine završio gradnju crkve svetog Ivana Krstitelja. Četverouglasti produljeni uski prozorčić na pročelju, sličan je onom koji se nalazi na crkvici svete Marije na Grži. Smatra se da je postojala oltarna slika svetog Ivana Krstitelja sa janjetom u naručju, ali ta slika nikad nije pronađena. Smatra se da je ta oltarna slika bila poklon jednog lastovskog darovatelja, koji je uz to poklonio i dva srebrna kaleža, svileno crkveno ruho te tucet rubaca. U pločniku se nalazi nadgrobna ploča s natpiom

svećenika Antuna Lastovca, ali je ona prenesena i zazidana u novi zvonik župne crkve. (Fisković, 1966)

Ova crkva je temeljito restaurirana te je od devedesetih godina prošloga stoljeća dana na korištenje Općini Lastovo kao zavičajni muzej te je u njemu predstavljena etnografska zbirka uporabnih predmeta iz bogate lastovske povijesti.

Izložbeni predmeti su potakli znatiželju djece predškolske dobi prilikom obilaska. Neke od izložbenih predmeta su djeca prepoznala te su znala svrhu tih predmeta, dok su im pojedini bili nepoznati. Razno staro posuđe, oslikani sanduci, odjeća. lutak Poklad, lastovska nošnja, lastovska lira, oltar crkve, stare pegle te stari mlin su im bili poznati. Osobito im je bio zanimljiv lutak Poklad kojeg imaju prilike vidjeti svake godine za vrijeme Lastovskog poklada. Čim su ga ugledala, djeca su počela pričati o maškarama i pokladima.

7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA – MUZEJSKA PEDAGOGIJA U LIKOVNOM OBLIKOVANJU URADAKA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

7.1. Svrha i cilja istraživanja

Svrha ovog istraživanja jest pokušaj pobuđivanja želje za očuvanjem zavičajne baštine kod djece predškolske dobi, prezentacijom sadržaja zavičajne baštine u muzeju i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi te u likovnim radionicama u vrtiću.

Osnovni cilj ovog istraživanja je dati nekoliko primjera različitih likovnih aktivnosti djece predškolske dobi u različitim likovnim područjima s namjerom održivosti zavičajne baštine.

7.2. Zadaci, istraživačka pitanja i hipoteze

Na temelju navedenog cilja istraživanja, proizašla su četiri zadatka:

1. istraživanje povijesti (muzeja, otoka Lastovo...)
2. prezentacija prostora muzeja crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževog dvora
3. implementacija impresije/doživljaja djece predškolske dobi različitim likovnim aktivnostima
4. analiza likovnih uradaka djece predškolske dobi.

Istraživačka pitanja koja su proizašla na temelju relevantne literature, a odnose se na ovo istraživanje su:

ISTRAŽIVAČKO PITANJE 1. Postoje li u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi?

ISTRAŽIVAČKO PITANJE 2. Pobuđuje li se kod djece želja za održavanjem zavičajne baštine prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u muzeju crkve svetog

Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi u likovnim radionicama u vrtiću?

Formirane su slijedeće hipoteze s obzirom na postavljene ciljeve:

HIPOTEZA 1. U muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru postoje aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi.

HIPOTEZA 2. Kod djece se pobuđuje želja za očuvanjem zavičajne baštine prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi u likovnim radionicama u vrtiću.

7.3. Uzorak sudionika

Istraživanje je provedeno u Dječjem vrtiću „Lastavica“ u mješovitoj vrtićkoj skupini. Tijekom istraživanja Dječji vrtić „Lastavica“ se preimenuo u Dječji vrtić „Biser Lastova“. U novom vrtiću je i dalje ostala ista mješovita vrtićka skupina sa 20 djece, od koji je njih devetero sudjelovalo u ovom istraživanju. Dob djece je od tri godine do sedam godina, odnosno do polaska u školu.

7.4. Metodološki pristup istraživanju

U ovom kvalitativnom istraživanju koristila se metoda deskripcije. Navedenim istraživanjem se željelo ispitati postoje li u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi te hoće li se kod djece pobuditi želja za očuvanjem zavičajne baštine nakon prezentiranja sadržaja muzeja crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževog dvora te provedbe likovnih radionica u vrtiću. Istraživanje se provodilo od ožujka do kolovoza 2021. godine. Odgajatelj, pripravnica odgajateljica i medicinska sestra koji rade u Dječjem vrtiću „Lastavica“, a kasnije i u Dječjem vrtiću „Biser Lastova“ (medicinska sestra nije bila zaposlenik Dječjeg vrtića „Lastavica“), su bili informirani o planu istraživanja.

7.5. Postupci i instrumenti prikupljanja podataka

Tijekom obilaska prostora muzeja crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževog dvora, istraživač je imao ulogu prezentatora sadržaja muzeja crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževog dvora. Tijekom likovnih radionica, istraživač je imao ulogu voditelja radionica (davanje uputa, priprema materijala i slično) i promatrača. Obilazak, tijekom likovnih radionica i dječji uratci su dokumentirani (fotografija, videozapis, osobne bilješke), a zbog što veće razine objektivnosti u raspravi i pregled videosnimaka i fotografija su sudjelovale dvije odgajateljice iz mješovite vrtićke skupine i odgajateljica pripravnica. Dokumentacija se sakupljala u svrhu dobijanja što objektivnijeg i boljeg uvida u dječje aktivnosti (način istraživanja, način promatranja muzejskih predmeta i slično) tijekom obilaska prostora muzeja crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževog dvora te tijekom likovnih radionica. Također, dokumentirani su i dječji uratci zbog naknadne analize.

7.6. Uzorak i varijable istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo devetero djece od toga dvije trogodišnjakinje, dvoje četverogodišnjaka, troje peterogodišnjaka i dvoje šestogodišnjaka. Određene su zavisne i nezavisne varijable istraživanja.

Zavisne varijable u ovom istraživanju su:

- boja
- volumen.

Nezavisne varijable u ovom istraživanju su:

- dob djeteta
- spol djeteta.

7.7. Opis konteksta istraživanja

U svrhu dobijanja odgovora na prvo istraživačko pitanje, organizirao se posjet mješovite vrtićke skupine u muzej crkve svetog Ivana Krstitelja i u Knežev dvor. Iako mješovita skupina broji 20 djece, taj dan ih je u vrtiću bilo devetero. S obzirom na smanjeni broj djece, odlučeno je da se istraživanju priključe i trogodišnjaci koji su upisani u mješovitu vrtićku skupinu. U ovom dijelu istraživanja prisustvovalo je devetero djece, od toga dvije trogodišnjakinje, dvoje četverogodišnjaka, troje peterogodišnjaka i dvoje šestogodišnjaka. Tijekom obilaska su bile prisutne dvije odgajateljice (koje i inače rade u mješovitoj vrtićkoj skupini) te odgajateljica iz mješovite jaslične skupine (istraživač).

U svrhu dobijanja odgovora na drugo istraživačko pitanje, nakon obilaska muzeja crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževog dvora, u prostorijama Dječjeg vrtića „Biser Lastova“ su bile organizirane likovne radionice. Cilj tih likovnih radionica je bio dobiti uvid u doživljaje i impresije koje su djeca stekla nakon posjeta muzeju i Kneževom dvoru, to jest je li se uspjela pobuditi želja kod djece predškolske dobi za održavanjem zavičajne baštine. Tijek likovnih radionica i nastali dječji uratci su dokumentirani fotografijama.

8. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati ovog istraživanja će se prikazati u dva dijela. Svaki dio će se odnositi na jedno istraživačko pitanje i na jednu hipotezu. Nadalje, u svakom dijelu će se dati odgovori te sažeci podataka vezani za određeno istraživačko pitanje i hipotezu. Na kraju ovog poglavlja, navesti će se prepreke i ograničenja na koje se naišlo tijekom ovog istraživanja. Također, iznijeti će se preporuke i smjernice za moguća daljnja istraživanja te će se time ukazati na značaj ovog istraživanja.

ISTRAŽIVAČKO PITANJE 1. Postoje li u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi?

HIPOTEZA 1. U muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru postoje aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi.

Da bi se odgovorilo na ovo istraživačko pitanje, organiziran je odlazak djece mješovite vrtićke skupine u muzej crkve svetog Ivana Krstitelja i u Knežev dvor. Prva uočljiva prepreka na koju se naišlo je nedovoljno zaštićen ulaz u Knežev dvor. Naime na stepenicama koje vode k ulazu se ne nalazi nikakva ograda te nije primjerena za djecu mlađe dobi bez pratnje odrasle osobe. Nadalje, predmeti i namještaj koji se nalaze u Kneževom dvoru nisu ograđeni ni na kakav način te su odgajateljice trebale pridavati dodatnu pozornost da djeca ne bi dirala predmete ili sjedila po namještaju. Na Fotografiji 1 su prikazana djeca tijekom obilaska Kneževog dvora. Na fotografiji je vidljivo da namještaj i predmeti nisu ograđeni.

Fotografija 1: Knežev dvor

Već na samom ulazu u kompleks Kneževog dvora, djeci su pažnju skrenula dva lava koja se nalaze na ulaznoj kapiji. Toliko su ih zaintrigirala ta dva lava da su i narednih par dana pričali o njima, uspoređivali ih sa igračkama lavovima koje imaju u vrtiću, tražili zanimljivosti u njima u enciklopediji i slično.

U Kneževom dvoru se organizirala prostorija u nekadašnjoj drvarnici i konobi, koja služi za razne radionice i predavanja. Predavanja koja su se tamo dosad održavala su bila namijenjena djeci starije dobi i odraslima. Za djecu predškolske dobi nije bilo ništa organizirano u prostorijama Kneževog dvora, ali su se organizirale razne radionice na području otoka Lastova, čije su teme bile povezane s materijalima i predmetima iz Kneževog dvora i muzeja. Knežev dvor je mjesto bogato motivima, materijalima i predmetima koji mogu poslužiti kao poticaj za razne tematske radionice.

U muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja se naišlo na isti problem kao i u Kneževom dvoru. Naime, izložbeni predmeti nisu zaštićeni niti odvojeni na ikakav

način te su lako pristupačni i dostupni, osobito djeci koja su htjela sve dirati i uzimati u ruke što je i vidljivo na Fotografiji 2 gdje je prikazan prostor Muzeja. Izložbeni materijali su bili izrazito zanimljivi djeci. Za svaki predmet su pitali što znače, za što su služili, kako su se upotrebljavali i tako dalje. Kao i Knežev dvor, Muzej je prepun motivima i predmetima koji aktiviraju dječju maštu i kreativnost. Zbog nedostatka prostora i slabije osvjetljenosti, prostor Muzeja nije primjeren za provedbu radionica tako da su se sve dosadašnje radionice i predavanja vezana za muzej, odvijala u prostoru Kneževog dvora koji se nalazi do Muzeja.

Fotografija 2: Muzej crkve svetog Ivana Krstitelja

Na temelju viđenog može se zaključiti da iako dosad nisu bile organizirane aktivnosti namijenjene djeci predškolske dobi u Muzeju i Kneževom dvoru, to ne znači da se neće organizirati u budućem vremenu. Unatoč tome, zaključuje se da je prva hipoteza opovrgnuta jer trenutno u prostorijama Muzeja i Kneževog dvora ne postoje aktivnosti namijenjene djeci predškolskoj dobi.

ISTRAŽIVAČKO PITANJE 2. Pobuđuje li se kod djece želja za održavanjem zavičajne baštine prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi u likovnim radionicama?

HIPOTEZA 2. Kod djece se pobuđuje želja za očuvanjem zavičajne baštine prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi u likovnim radionicama u vrtiću.

Da bi se odgovorilo na ovo istraživačko pitanje, organizirale su se dvije likovne radionice u prostorijama Dječjeg vrtića „Biser Lastova“. Obje radionice su bile organizirane nakon posjeta Muzeja i Kneževog dvora. Tijekom prve likovne radionice, djeca su oblikovala glinamolom predmete koje su vidjeli u Muzeju i Kneževom dvoru. U toj aktivnosti je sudjelovalo petero djece. Većina uradaka nastala oblikovanjem glinamola je bila vezana za temu Lastovskog poklada. Lutku Poklad su napravili Š.P.Ć. (5,4 g) i P.Š. (6,10 g). Kao što je vidljivo na Likovnom uratku 1, oba dječja uratka su trodimenzionalnog oblika. Desni rad od P.Š. (6,10 g) se sastoji od glave i gornjeg dijela tijela kao što je i prikazan u muzeju. Na glavi su uočljive oči i osmijeh (izvorni lutak nema nos) te kapa na glavi koja je i karakteristična za lutku Poklad. Lijevi uradak od Š.P.Ć. (5,4 g), također, ima prepoznatljivu kapu. Oči i usta su urezani u glinamol, ali nisu baš uočljivi na slici. Za razliku od prvog, na ovom uratku lutak ima prste.

Likovni uradak 1: Poklad

Liru su oblikovali P.Š. (6,10 g), A.Š. (4,2 g) i Š.P.Ć. (5,4 g) kao što je i vidljivo na Likovnom uratku 2. Sve tri lire su trodimenzionalnog oblika. Prva lira od P.Š. (6,10 g) je skoro pa identična stvarnoj liri. Kruškolikog je oblika te ima i gudalo. Također, ispod žica na liri je napravljeno udubljenje kao i na pravoj liri. Na desnom uratku od A.Š. (4,2 g) je vidljivo domišljato rješenje za žice od lire. Naime, ovaj dječak se trudio raditi žice od glinamola, ali mu nije išlo. Zatim se dosjetio čačkalica i upitao odgajateljicu smije li koristiti čačkalice kao žice za liru. Također, i njegova lira ima udubljenje kao i originalna lira te je oblik njegove lire kruškolik kao i originalna. Treći uradak je od Š.P.Ć. (5,4 g). On se najviše potrudio oko vrata lire. Uspio je oblikovati glinamol tako da izgleda kao i na originalnoj liri. Komadići glinamola na liri predstavljaju žice. Na njegovoj liri, također, postoji udubljenje iako se ne vidi.

Likovni uradak 2: Lastovska lira

Od ostalih motiva, L.J. (5,9 g) je od glinamola oblikovala golubicu koju je vidjela na radiju u Kneževom dvoru i P.Š. (6,10 g) je oblikovala glinamolom lava sa ulazne kapije. Njihovi uratci su prikazani na Likovnom uratku 3 i Likovnom uratku 4. L.J. (5,9 g) je oblikovala golubica sa Likovnog uratka 3. Njena golubica djeluje dosta realno. Tijekom oblikovanja imala je problema sa spajanjem pojedinih dijelova tijela golubice. Naime, ona je prvo oblikovala tijelo, pa glavu pa krila. Sve odvojeno je radila pa ih nije mogla spojiti. Kada je vidjela da dječak A.Š. koristi čačkalice za svoju liru i ona se dosjetila kako bi ih mogla upotrijebiti. Lomila je čačkalice na dijelove, ovisno o potrebi neke su bile manje, a neke veće. Nataknula je glavu na čačkalicu te ju tako spojila sa tijelom. Istu stvar je napravila i sa krilima. Na kraju je ostavila dva mala komadića čačkalica da viru iz tijela te su joj predstavljale noge. Kasnije je dodala oči i kljun na glavi.

Likovni uradak 3: Golubica

Na Likovnom uratku 4 je prikazan lav od P.Š. (6,10 g). Oblikovala je lava od glinamola sa svim njegovim obilježjima: njuška, oči, rep, četiri noge i uši.

Likovni uradak 4: Lav

Na temelju navedenog, može se zaključiti da su djeca oba spola oblikovala trodimenzionalne predmete. I djevojčice i dječaci su oblikovali lutku Poklad i liru od glinamola, a samo su dvije djevojčice oblikovale golubicu i lava. Prilikom

oblikovanja, nije bilo razlike u likovnom oblikovanju s obzirom na razvojne faze niti po spolu niti u dobi s obzirom na odabranu temu.

Tijekom druge likovne radionice, djeca su temperama oslikavala dojmove iz posjeta muzeju i Kneževom dvoru. Sudjelovalo je sedmero djece: P.Š (6,10 g), L.J. (5,9 g), T.F. (6,6 g), Š.P.Ć. (5,4 g), M.I. (4,9 g), M.F. (3,2 g) i T.F. (3,6 g). Na Crtežu 5 je P.Š. (6,10 g) prikazala djecu i odgajateljicu (istraživač) prilikom odlaska u obilazak muzeja i Kneževog dvora. Iznad njih je prikazan vatromet jer je, prema riječima djevojčice, bilo prekrasno u obilasku te se trebalo proslaviti vatrometom. Točke boja predstavljaju vatromet koji tek treba eksplodirati, a linije iza predstavljaju vatromet koji je eksplodirao. Prije nego je prikazala vatromet koji je eksplodirao, raznim bojama je točkala po papiru na način da je udarala kistom o kist tako da su boje kapale sa kista. Djeca i odgajateljica prikazani na crtežu, imaju kosu, glavu sa svim svojim karakteristikama (oči, usta, nos), tijelo (ruke, noge, vrat,) te odjeću i obuću.

Likovni uradak 5: P.Š. (6,10 g)

Na Likovnom uratku 6 je prikazan uradak od dvije trogodišnjakinje. One inače vole provoditi vrijeme skupa pa su i htjele naslikati nešto skupa. Ono što je specifično kod njihovog rada je to da ono prikazuje šarena stakla koja su vidjela na balkonskim vratima u Kneževom dvoru. Na Likovnom uratku 7 L.J. (5,9 g) je naslikala Knežev dvor te srce pokraj njega kako bi nam dala do znanja da joj se jako svidio odlazak u Knežev dvor i Muzej.

Likovni uradak 6: M.F. (3,2 g) i T.F. (3,6 g)

Likovni uradak 7: L.J. (5,9 g)

Nakon dobivenih dječjih likovnih uradaka, može se zaključiti da postoje razlike s obzrom na spolu. Naime, dječaci su oslikavali stepenice, poneki predmet koji su zapamtili te sebe. Nadalje, dječaci su većinom koristili tamnije boje te su ostavljali više slobodnog (bijelog papira) mjesta na papiru. Djevojčice su koristile (količinskih) više boja te su se trudile oslikati što više prostora na papiru.

S obzirom koliko su vremena provela u aktivnostima te koliko su razmišljali i promišljali o tome što i kako naslikati, može se zaključiti da su djeca bila zainteresirana te da je odlazak u Muzej i Knežev dvor ostavio uveliki dojam i utisak na njih.

U prilog potvrđivanja druge hipoteze ide i činjenica da je dva dana nakon održanih radionica, djevojčica (6,10 g) izradila slikovnicu s ciljem da djeci koja nisu s otoka Lastova bude lakše razumijeti lastovske običaje i kulturnu baštinu. Slikovnica se sastojala od slika koje je ona usmeno prezentirala te svaku sliku detaljno objasnila što predstavlja. Slikovnicu je oslikala sa flomasterima. Od prve slike koja predstavlja

vrtićku djecu koja idu u obilazak (Likovni uradak 8), slikama koje predstavljaju Muzej i Knežev dvor (Likovni uradak 9), kulturnu baštinu otoka Lastova (fumari, Poklad) (Likovni uradak 10) pa sve do slika koje predstavljaju povratak u vrtić i *bacanje* zadnjeg pogleda na Knežev dvor i Muzej (Likovni uradak 11). Na Likovnom uratku 8 su prikazana djeca i odgajateljica (istraživač) kako idu prema Kneževom dvoru i Muzeju. Svi ljudski oblici imaju glavu sa svim svojim obilježjima, kosu na glavi, vrat, tijelo, ruke, noge te su odjeveni i obuveni. Jedino što se primjećuje, a da nije u skladu sa njezinom dobi, su tri prsta na svakoj ruci. Prema djevojčici, svi su nasmijani jer se vesele odlasku u posjet Muzeju i Kneževom dvoru. Na Likovnom uratku 9 je prikazan Knežev dvor. Jako su zanimljivi detalji koje nacrtala. Ispred Kneževog dvora, na zidiću sa svake strane se nalazi po jedan lav. Na Kneževom dvoru je ovješena zastava, a u crvenom kvadratu nalazi se grb svetog Kuzme i Damjana koji su zaštitnici otoka Lastova te čija imena nosi lokalna župna crkva. Na zidu ispred Kneževog dvora se vide razni ukrasi kao što je to i u stvarnosti. Na Likovnom uratku 10 su prikazana djeca tijekom obilaska Muzeja i Kneževog dvora. Desno od djece se, na stolu, nalaze dvije stare pegle koje su vidjeli u Muzeju. Iznad djece je nacrtan fumar (dimnjak) koji predstavlja jedan od simbola zavičajne baštine otoka Lastova. Nakon njega je nacrtana golubica koja se nalazila na starom radiju u Kneževom dvoru, a pokraj nje je nacrtana župna crkva svetog Kuzme i Damjana. Par minijturnih prikaza fumara smo vidjeli u muzeju, a pravi fumar smo vidjeli kada smo se vraćali iz posjeta put vrtića. Župnu crkvu smo vidjeli na putu do Muzeja i Kneževog dvora. Na Likovnom uratku 11 su prikazani muškarac i žena u tradicionalnoj lastovskoj nošnji. Detalji prikazani na crtežu (cvijeće u džepu, orlica oko vrata, detalji na odjeći, boja odjeće, klobuk sa cvijećem, kanice, ukrasna žuta traka na hlačama i ostalo) odgovaraju onima u stvarnosti. Također, prikazan je sonatur (svirač lire). Kao što je to i u stvarnosti, sonatur uvijek sjedi dok svira. On je prikazan sa svojom lirom. Također, je i on prikazan sa svim detaljima koji odgovaraju njegovoj pojavi i u stvarnosti. Lira je nacrtana sa svim svojim karakteristikama (kruškolik oblik, žice, vrat i gudalo). Između muškarca i žene se nalaze dvije zastave. Jedna je hrvatska zastava, a druga je zastava sa grbom svetog Kuzme i Damjana. Zanimljivo je da za vrijeme Pokladnih običaja se koriste te dvije zastave.

Na temelju navedenog, može se zaključiti da je druga hipoteza potvrđena.

Likovni uradak 8: Vrćićka djeca idu u posjet Muzeju i Kneževom dvoru

Likovni uradak 9: Knežev dvor

Likovni uradak 10: Znamenitosti Lastova

Likovni uradak 11: Lastovski poklad

Ograničenja i prepreke na koje se naišlo prilikom provedbe istraživanja, nisu bili brojni. Jedan od problema je bio zatvaranje starog vrtića i otvaranje novog. Iako je ta promjena bila vezana samo za dokumentaciju, a ne i za promjenu fizičke lokacije, zbog renoviranja vrtićkog prostora nije bilo moguće provesti istraživanje u željenom razdoblju.

Rezultatima ovog istraživanja je pokazano da ponekad nije potrebno mnogo materijala i sredstava da bi se potakla dječja mašta i kreativnost. Provedeno istraživanje možda neće biti od značajne koristi za odgajatelje ili muzejske pedagoge, ali predstavlja značajnu ulogu u odgoju i obrazovanju djece Dječjeg vrtića „Biser Lastova“. S obzirom na izoliranost otoka Lastova od ostatka države i kopna, ne začuđuje činjenica da na otoku manjka aktivnosti za djecu rane i predškolske dobi.

S obzirom na manjak literature na navedenu temu, poželjno bi bilo daljna istraživanja usmjeriti u tome pravcu.

9. ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu se prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru, htjelo kod djece predškolske dobi pobuditi želja za očuvanjem zavičajne baštine. Istraživačka pitanja koja su se postavila su: Postoje li u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru aktivnosti namijenje djeci predškolske dobi? te Pobuđuje li se kod djece želja za održavanjem zavičajne baštine prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi u likovnim radionicama u vrtiću?. Nakon dobivenih rezultata, uspjelo se odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja: U muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru ne postoje aktivnosti za djecu predškolske dobi te Kod djece se pobuđuje želja za odražavanjem zavičajne baštine prezentiranjem sadržaja zavičajne baštine u muzeju crkve svetog Ivana Krstitelja i Kneževom dvoru djeci predškolske dobi u likovnim radionicama u vrtiću. U istraživanju je sudjelovalo devetero djece iz mješovite vrtićke skupine iz Dječjeg vrtića „Biser Lastova“.

Rezultatima je prikazano da, iako u Muzeju i Kneževom dvoru nema organiziranih aktivnosti za djecu predškolske dobi, postoji mogućnost odgojno-obrazovnog rada s djecom. Također, provedenim istraživanjem se pokazalo da je ponekad dovoljan jedan predmet kojim bi se potakla dječja mašta i kreativnost te da bi nastali impresivni dječji uratci.

Svaki izložbeni predmet u muzeju ima svoju priču, *život* koji je prošao, svrha kojoj je služio, tko ga je koristio i slično. O načina na koji će muzejski djelatnici prezentirati tu priču, osobito muzejski pedagozi, uvelike ovise osjećaji koji će se pobuditi kod posjetioca. Hoće li se htjeti vratiti i hoće li se kod njega pobuditi pozitivni osjećaji prema muzeju ili će se javiti osjećaj odbojnosti? Upravo zbog toga, poseban dio rada je bio posvećen karakteristikama, zadacima, obvezama, vještinama i sposobnostima koje muzejskih pedagozi trebaju posjedovati da bi bili kompetentni za rad.

Iako se u Hrvatskoj odnedavno posvećuje više pozornosti radu muzejskog pedagoga i dalje to nije dovoljno. Važnost njegovog posla se često umanjuje na način da je muzejski pedagog često zadužen i za druge poslove u muzeju koje nisu povezani s njegovim radom. (Detling 2011, Škarić 2002)

Također, poražavajuća je činjenica da u Hrvatskoj ne postoji mogućnost visokog ili višeg školovanje za zvanje muzejskog pedagoga. Nadalje, većina muzeja ni nema muzejskog pedagoga. Prema autorici Škarić (2002), u Hrvatskoj ima oko 200 muzeja, a svega je 15ak zaposlenih muzejskih pedagoga jer muzeji često imaju nekoga tko obnaša tu dužnost.

Daljnja istraživanja na području muzejske pedagogije, su i više nego poželjna. Muzejska pedagogija je i dalje nedovoljno istražena grana pedagogije. U stranoj literaturi ima nešto više istraživanja na temu muzejske pedagogije nego što to ima u Hrvatskoj. Posebnu pozornost bi se trebalo pridati mogućem utjecaju muzejske pedagogije na odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi. I u stranoj i u Hrvatskoj literaturi malo je istraživanja na temu muzejske pedagogije, a da se odnose na učenike ili studente. Još ih je manje koji se odnose na djecu predškolske dobi, a nepostojeća su za djecu rane dobi.

Putem raznih radionica, igara, predavanja i slično, mogu se privući djeca za dolazak u muzeje. Kao što je i navedeno u radu, izložba je osnovni oblik komunikacije između muzeja i krajnjeg korisnika (posjetitelja). Planiranje i izrada izložbi, te njena prezentacija treba biti osmišljena i dizajnirana s ciljem da privuče pažnju posjetioca, osobito onih najmlađih te da kod njih pobudi osjećaj zainteresiranosti i želju za istraživanjem izložbe, muzejskih predmeta i slično.

10. LITERATURA

1. Ahmadjonovna, E.T. i Bakhromovich, S.I. (2020). Pedagogical Analysis Of Culturo-Educational Institutions` Action In Youth Education. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(8), 576-582.
2. Bilić, V., Balić Šimrak, A. i Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 4(68), 1-4
3. Bodulić, V. (1982). *Umjetnički i dječji crteži, priručnik za odgajatelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga
4. Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Boyatzis, C.I. i Varghese, R. (1993). Childrens Emotional Associations With Colors. *The Journal of Genetic Psychology*, 155(1), 77-85
6. Brajčić, M., Kovačević, S. i Kuščević, D. (2012). Learning at the Museum. *Croatian Journal od Education*, 15(2), 159-178. Preuzeto 10.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/106733>
7. Brešan, D. (2012). *Komunikacija i zaštita dječjih likovnih radova u školi*. Osijek: Sveučilište Josipa Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku.
8. Brezinščak, R. (2015). Animacijski muzejski sadržaji – okvir prepoznatljivosti muzeja. *Informatica museologica*, 45-46, 161-167. Preuzeto 10.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/176883>
9. Castle, M.C. (2006). Blending Pedagogy and Content: A New Curriculum for Museum Teachers. *Journal of Museum Education*, 31(2), 123-132.
10. Chapman, L.H. (1978). *Approaches to Art in Education*. New York, Harcourt Brace Jovanovich. Preuzeto 15.05.2021. sa <http://www.noteaccess.com/APPROACHES/ArtEd/History/Chapman.htm>
11. Detling, D. (2009). Uloga muzejskog pedagoga u muzejskoj komunikaciji na konkretnom primjeru Muzeja Slavonije. *Stručni rad u sklopu ispita za stjecanje stručnog zvanja muzejski pedagog*. Preuzeto 10.05.2021. sa

https://www.academia.edu/5084353/Uloga_muzejskog_pedagoga_u_muzejskoj_komu%20nikaciji_na_konkretnom_primjeru_Muzeja_Slavonije

12. Detling, D. (2011). Promišljanja o muzejskoj pedagogiji i prilog istoj. U M. Vinaj (Ur.), *Osječki zbornik* (str. 335-341). Osijek: Muzej Slavonije Osijek. Preuzeto 10.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/207340>
13. Duh, M. (2015). The Function of Museum Pedagogy in the Development of Artistic Appreciation. *Journal of Elementary Education*, 8(4), 87-102.
14. Fisković, C. (1966). *Lastovski spomenici*. Split: Novinsko-izdavačko poduzeće „Slobodna Dalmacija“
15. Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali professor d.o.o.
16. Gopnik, A. (2011). *Beba filozof: Što nam djeca govore o istini, ljubavi i smislu života*. Zagreb: Algoritam
17. Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa
18. Guberina, P. (1991). Preduvjeti govorne komunikacije. *Senjski zbornik: prilogi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, 18(1), 63-67
19. Habuš Skendžić, D. (2002). Edukativni programi u Muzeju Prigorja. U E. Kletečki (Ur.), *II skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim djelovanjem* (150-155). Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju.
20. Hammersley, M. (2003). Can and Should Educational Research be Educative?. *Oxford Review of Education*, 29(1), 3-25.
21. Hein, George E. (1998). *Learning in the Museum*, Routledge London & New York.
22. Herceg, L., Rončević, A. i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa
23. Hooper-Greenhill, E. (1999). *The Educational role of Museum*, Routledge London & New York.
24. Hrvatska, R. (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Zagreb: MZOS

25. Isa, B. (2017). *Museum Pedagogy and Learning Experiences: An Investigation into Museum Education from Instructional Perspectives*. Doktorski rad. Melbourne: RMIT University.
26. Jurica, A. (2001). *Lastovo kroz stoljeća*. Lastovo: Matica hrvatska Lastovo
27. Kljajić, A. i Duh, M. (2012). Uloga predškolskog odgoja i poticaja na likovno stvaralaštvo djece u prvom razredu. Preuzeto 15.05.2021. sa http://osruse.splet.arnes.si/files/2012/08/vloga_predsolskega_varstva.pdf
28. Knežević, Đ. (1988). Obrazovanje u muzeju: natuknice o problemima. *Informatica museologica*, 18(6), 50-51. Preuzeto 11.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/183972>
29. Kos-Paliska, V. (1997). Likovna pedagogija u Arheološkom muzeju Istre: predškolsko dijete otkriva život u Arheološkom muzeju Istre. *Informatica museologica*, 28(1-4), 43-44. Preuzeto 11.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/143128>
30. Kristić, V. (2017). Muzejske radionice i razvoj višestrukih inteligencija. *Muzeologija*, 54, 28-52. Preuzeto 10.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/207385>
31. Kunstek, M. (1999). Pristup likovnom odgoju u Programu Korak po korak. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 4(16), 3-7
32. Laszlo Klemar, K. i Miklošević, Ž. (2020). Edukativna muzejska akcija – obilježja i mogućnosti razvoja. *Etnološka istraživanja*, 25, 49-65. Preuzeto 10.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/247164>
33. Maroević, I. (1993). *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
34. Nenadić-Bilan, D. (2015). Predškolsko dijete i baština – istraživanje u muzeju. *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 64(3), 492-503. Preuzeto 10.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/151381>
35. Petrač, L. (2015). *Dijete i likovno umjetničko djelo: Metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtiće i školske dobi*. Zagreb: Alfa

36. Pintarić, S. (1987). Likovno-pedagoška aktivnost u našim muzejima: Neka razmišljanja i prijedlozi. *Informatica museologica*, 18(1-4), 45-47. Preuzeto 10.05.2021. sa <https://hrcak.srce.hr/145393>
37. Rose, J. (2006). Shared journeys curriculum theory and museum education. *The Journal of Museum Education*, 31(2), 81-93.
38. Šafarić, S., Bunić, L. i Pavlović, A. (2005). Likovne radionice u muzeju i galeriji grada Koprivnice. *Podravski zbornik*, 31, 300-308.
39. Šagud, M. (2002). *Odgajatelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine
40. Škarić, M. (2002). Muzejska pedagogija u Hrvatskoj. U M. Škarić (Ur.), *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim djelovanjem* (str. 7-12). Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju.
41. Tran, L.U. (2007). Teaching science in museums: The pedagogy and goals of museum educators. *Science education*, 91(2), 278-297.
42. Zupančić, T. i Hudoklin, D. (2016). Likovne strategije i likovni tipovi djece. *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 65(Tematski broj), 301-311